

P.E. Svinhufvud juristina Tutkimuksen esikartoitus 2007

Tehty P. E. Svinhufvudin Muistosäätiön toimeksiannosta

Toteutus: Outi Korhonen (dosentti, SJD/OTT, FL), tutkimusavustajana Outi Niemelä
valtiotiet. yo

© Outi Korhonen ja P. E. Svinhufvudin Muistosäätiö

Esitutkimuksen tavoitteet

Esitutkimuksessa on hahmotettu yleisluontoinen 'kartta' P.E. Svinhufvudin juridisen identiteetin ja toiminnan tutkimusta varten. Sitä voidaan hyödyntää jatkotutkimuksen suunnittelua, tehtävänasettelua, työnjakoa ja tutkimussuunnitelman laatimista varten. Tässä hahmotelmassa varsinainen historiallinen tutkimus ja P.E. Svinhufvudin valtiollinen toiminta jäävät juridisen puolen viitekehyksen rooliin, jota siis tietoisestikin korostetaan edellä mainittujen kustannuksella.

Tavoitteet voidaan tiivistää seuraavasti:

1. P.E. Svinhufvudin elämän ja elämäntyön juridisen identiteetin valottaminen,
2. P.E. Svinhufvudin elämäkerran ajankohtaistamissuunnitelmien tukeminen,
3. Suomen itsenäistymiseen ja valtionmuodostukseen liittyvän juridisen sisällön ja merkityksen jäsentäminen P.E. Svinhufvudin henkilökuvassa sekä
4. kansainvälisesti ja kansallisesti merkittävän esimerkitapauksen analyysi koskien juridisia strategioita valtion- ja demokratian rakennuksen välineenä siten kuin ne ilmenevät P.E. Svinhufvudin toiminnassa ja vaiheissa.

Lähtökohtaisena oletuksena oli juridisen ammatillisen identiteetin huomattava merkitys P.E. Svinhufvudin omien elämänvaiheiden sekä Suomen suuriruhtinaskunnan/tasavallan historian käännteissä 'nuoruudesta kypsytyteen' ja 'oikeustaistelusta vakauttamisponnisteluihin'. Alla on esitetty niitä koskevat esikartoituksen tulokset.

Esikartoituksen sisälllys

1 Tutkimusteemat

1.1 Svinhufvud ja oikeus

1.1.1 Tausta

1.1.2 Koulutus ja ammatinvalinta

1.1.3 Motivaatio ja juridinen identiteetti

1.2 Svinhufvudin juridiset roolit

1.2.1 ”Varsinaisen juridiikan” harjoittaja

1.2.2 Lainvalmistelija

1.2.3 Valtiopäivien juridinen asiantuntija

1.2.4 Oikeustaistelija

1.2.5 Asianajaja – ja poliitikko

1.2.6 Eduskuntaudistuksen valmistelija

1.2.7 Oman tuomiokunnan tuomari

1.2.8 Prokuraattori

1.2.9 Tuomarivaikuttaja

1.2.10 Valtionvakauttaja

1.3 Svinhufvudin juridiset strategiat

1.3.1 Idealistinen liberalismismi

1.3.2 Oikeuden autonomia

1.3.3 Legitimiteetti, antiformalismi

1.3.4 Managerialismi

1.3.5 Kriisinhoito

2 Yhteenveto

Lähdeluettelo (erillinen liite)

Esitutkimuksen tulokset

Johdantona esitutkimuksen tuloksiin voidaan todeta, että tässä on pyritty avaamaan Svinhufvudin juridista henkilökuvaan nykyaikaa läheisesti koskettavien ja yleismaailmallisten tai ainakin yleiseurooppalaisten kysymysten näkökulmasta. Vaikka historiallisen tutkimuksen puolueettomuuteen ja tosiasioiden ”puhtauteen” liittyy kullakin tieteenalalla, myös erityisesti juridiikan piirissä, hyvin erilaisia, hyvin äärimmäisiäkin mielipiteitä, ei tässä esikartoituksessa ole vältelty lukemasta Svinhufvudia siten kuin hän nykytutkijalle, -juristille tai nykypäivän ”kollegalle” avautuu.

Yrittäessäni päästä käsiksi tässä vaiheessa vain kirjallisten lähteiden avulla Svinhufvudin juridiseen identiteettiin, olen pyrkinyt syvälukeamaan tekstiä ja siinä kuvattua henkilöä situaatiossaan ilmenevänä ihmisenä, kuin kenenä tahansa meistä. Joka tapauksessahan olemme jokainen aikamme vankeja ja eräs keskeinen tavoitteeni on ollut nimenomaan ajankohtaistaminen, toisin sanoen sen osoittaminen, että Suomi on nuori valtio ja sata vuotta on loppujen lopuksi yhteiskunnallisessa historiassa vielä kovin lyhyt aika. P.E. Svinhufvudin tie kulkee siten yllättävänkin lähellä nykyistä elämäämme.

P.E. Svinhufvudin juridisessä identiteetissä on noussut esille mm. sellaisia kysymyksiä kuin

- politiikan ja legalismin strategiat valtion synnyttämisessä ja rakentamisessa,
- Suomen suhde Eurooppaan, Pohjolaan ja Venäjään,
- julkisen ja yksityisen sektorin rajankäynti juridisissa ja valtiollisissa tehtävissä,
- humanitaariset ja ihmisoikeuskysymykset konfliktiaikoina ja konfliktin jälkeisissä tilanteissa,
- oikeusvaltion ja demokratian synnyttämisen ja rakentamisen haasteet,
- työn ja perheen yhteensovittaminen yhteiskunnallisena kysymyksenä ja omassa arjessa,
- tasa-arvoisuus, naisten oikeuksien asema ja haasteet suomalaisessa yhteiskunnassa.

Nämä kaikki ovat yhtä ajankohtaisia nyt kuin P.E. Svinhufvudinkin elinkaaren aikana. Sekä hän että nykyiset vaikuttajat, juristit, poliitikot ja yhteiskunnallista vastuuta ottavat kansalaiset joutuvat ratkomaan sekä yleisiä että yksityisiä ongelmia näissä asioissa. Syvällisempi tutkimus P.E. Svinhufvudin juridiseen identiteettiin ulottuisi laajemmin näihin kokonaisuuksiin.

Suomalainen yhteiskunta syntyhistorioineen on siis vielä kovin nuori ja nykyaikainen – niin kuin myös Suomen valtio kansainvälisessä vertailussa. P.E. Svinhufvudin ajan haasteiden menestyksekkääseen kohtaamiseen ja myös virheliikkeisiin sisältyy

paljon opittavaa. Suomalaiseen yleissivistykseen kuuluvat monet P.E. Svinhufvudin toimet muunmuassa yhteiskuntarauhan säilyttämiseksi, vankien armahtamiseksi ja naisten äänioikeuden puolustamiseksi. Ne symboloivat 20. vuosisataa yhtä lailla kuin vaikkapa Dreyfus afääri tai Sarajevon laukaukset. Ne myllerrykset ja ratkaisun hetket, jotka sisältyvät P.E. Svinhufvudin elämänkaareen 1860-luvulta toisen maailmansodan loppumetreille, johtavat edelleen moninaisia vaikutuksiaan yhteiskunnalliseen elämäämme. Ne elävät suvuissa ja ”sosiaalipsykologisessa perinnössä”. Monessa mielessä ne eivät olekaan historian havinaa vain nykypäivää sekä Suomessa että niissä kymmenissä valtioissa, joissa koko ajan kamppaillaan erilaisten radikaalien siirtymien ja murrosten kanssa, kuten Balkanilla, kauempana idässä ja yleismaailmallisestikin.

P.E. Svinhufvudin juridisen profiilin tutkimus johtaa lainsäädäntöömme ja yhteiskunnalliseen kehitykseen vaikuttaneiden tärkeiden tapahtumien kerronnan ajankohtaistamiseen. Tarkoituksena ei ole historiallisten fragmenttien tai henkilöhistorian palapelin uudelleen järjestely vaan ajankohtainen tulkinta erästä keskeisestä suomalaisesta juristista. Yhteiskunnalliset haasteet ovat vain harvoin hetken tuotteita. Ne syntyvät sykleinä kiharaisine juurineen, jotka helposti ulottuvat vuosisatojen ja valtiorajojen yli. Juristin rooliin tai identiteettiin kuuluu muistina toimiminen, joka asettaa nykypäivän haasteet kontekstiinsa auttaen siten muodostamaan jäsentelyä ja näkemyksiä, jotka ylittävät ”päivänpolitiikan”. Tutkittaessa P.E. Svinhufvudia on mahdollista palata moniin niihin juridisiin rakenteisiin, kuten esimerkiksi perustuslakiimme ja yksilön oikeuksiimme, jotka muokkaavat poliittista todellisuuttamme päivittäin.

1 Tutkimusteemat

1.1 Svinhufvud ja oikeus

On mielenkiintoinen kysymys, missä määrin ihmisen ammatillista suuntautumista ohjaavat hänen lapsuuden ja nuoruuden kokemuksensa, persoonallinen lahjakkuus, kotikasvatus ja missä määrin taas toisaalta muut yhteiskunnalliset ja taloudelliset vaikuttimet. On ehkä jälkiviisautta väittää, että P.E. Svinhufvudin tapainen karismaattinen juristi ”syntyi” sellaiseksi, toisin sanoen ohjautui siihen rooliin juuri taustansa ja taipumustensa vuoksi. Tällainen determinismi tai fatalismi olisi kuitenkin liioiteltua.

Tästä varauksesta huolimatta voidaan tarkastella P.E. Svinhufvudin varhaisessa taustassa niitä elementtejä, jotka ainakin tuottivat huomattavaa motivaatiota ja leimasivat hänen juridista toimintaansa, jos eivät sitä suoranaisesti määränneetkään. On mielenkiintoista kuvata hänen kypsyminenvuotensa, nk. *formative years*, ja ne voimakkaimmat vaikutteet, jotka tekivät niistä sellaiset. Kypsyminen ei tässä mielessä kuitenkaan rajoitu pelkästään nuoruusvuosiin. P.E. Svinhufvudin kohdalla erilaisia *formative years*-mielessä merkityksekkäitä, muokkaavia aikoja olivat

aikuistumisen lisäksi varmasti ainakin Turun hovioikeuden erottamista edeltänyt aika, Hohenthalin puolustusasianajajana esiintyminen, kansalaissota ja sen seuraukset näлкиintyneine vankeineen ja rikollisineen, karkoitusvuodet Siperiassa ja myös 30-luvun haasteet. Täten kypsyminen voi jatkua läpi elämän kulminoituen erilaisiin murrosvaiheisiin.

P.E. Svinhufvud kuitenkin jo varhain halusi elää elämäntapaa, jota voidaan kutsua oikeuden tilaksi – eikä ainoastaan itsenäisen oikeusvaltion ja oikeuden autonomisen sfäärin mielessä vaan hän halusi toimia myös ”varsinaisen juridiikan” instrumenttina (välikkappaleena), käytännön soveltajana arkielämän tilanteissa. Tätä oikeuden tilaa hän etsi ja sen vuoksi hän kamppaili läpi henkilökohtaisten ja yhteiskunnallisten mullistusten, kriisien, traumojen ja haasteiden. Tässä mielessä häntä vakaumuksellisempaa juristia on vaikea nimetä.

1.1.1 Tausta

Vaikka P.E. Svinhufvud kuului aateliin ja aikansa hyväosaisiin, hänen elämänsä lapsuudesta pitkälle aikuisuuteen leimasi ponnistelu taloudellisen toimeentulon varmistamiseksi ja monien epävarmuustekijöiden keskellä selviytymiseksi. Suomi ei koskaan ole ollut ”helppo” kotimaa, vaikka monessa vertailussa hyvin menestyykin. Autonomian aika muuttui nopeasti 1800-luvun lopun liberalismiin ja kansallisromantismin jälkeen sortovuosiksi, itsenäisyysponnistuksiksi ja yhteiskunnallisesti varsin epävakaaksi, painostavaksi sotien väliseksi ajaksi.

P.E. Svinhufvudin henkilöhistoria ei ollut vailla haasteita. Hän jäi isänsä puolelta orvoksi jo 2-vuotiaana kapteeni Svinhufvudin kadottua Kreikan saaristomereen tammikuussa 1864. Pitkän epätietoisuuden kauden aikana ja isän kuoleman vähitellen muuttuessa tosiasiaksi perhettä holhosi pahasti velkaantunut isänisä, joka puolestaan riisti oman henkensä paria vuotta myöhemmin. Tällöin syntyjään sääksmäkeläinen P.E. Svinhufvud Evind (s. 15.12.1861) muutti äitinsä Olgan ja vuotta vanhemman siskonsa Mathildan kera Helsinkiin. Siellä hän kasvoi äitinsä, isosiskonsa ja piikojen huomassa, tosin viettäen kesät maalla Kangasniemellä, jossa hän kuuli myös venäjää äidin sukulaisilta. Nämä kesät ovat kaikesta päätellen olleet varsin onnellista aikaa ylisuorittajaksi kasvaneen kaupunkilaispojan elämässä.

P.E. Svinhufvudin perheessä kasvatettiin enon kuoltua myös tämän poika Alexander von Becker. Olga elätti heitä konttoristina ja pitämällä alivuokralaisia Kirkkokatu 7:n kivitaloasunnossa. Äidin raskaat taloudelliset ja henkilökohtaiset menetykset Mathildan ja P.E. Svinhufvudin varhaislapsuudessa – aviopuolison katoaminen ja kuolema, kodin menetys, apen itsemurha, velkaantuneisuus, vararikko, kaiken omaisuuden huutokauppaaminen muutaman vuoden sisällä – eivät ole voineet olla vaikuttamatta syvästi kaikkiin. Kohtalonsa hyväksyminen ja siitä selviäminen, maalaispitäjän kotiäidin ja kartanonrouvan roolista pääkaupunkilaiseksi konttoristiksi

muuntuminen ja lasten kasvattaminen yksin olisivat huomattavia haasteita kenelle tahansa.¹

Mitä ovat ne ominaisuudet ja arvot, joilla äiti piti kodin pystyssä ja kasvatti äärikunnolliset lapset? Ainakin tilanteiden hyväksyminen, ongelmista selviytyminen ja toimintakykyisyyden säilyttäminen tilanteessa kuin tilanteessa olivat tarpeen. Juva puhuu myös syvästä uskonnollisuudesta ja äärimmäisen valoisasta luonteesta.² Nämä ominaisuudet sopivat varsin hyvin myös P.E. Svinhufvudin uraan ja vaiheisiin. Hänen kerrotaan olleen lapsesta asti ahkera sekä ruumiin että hengen harrastuksissa, sekä urheilijana että koululaisena. Myös toisten ihmisten ponnistelujen ja oikeuksien ymmärtäminen sekä kyky tehdä kompromisseja omien etujensa suhteen on opittu jo kotona. Kriiseistä toipuminen ja eteenpäin katsominen voitaisiin myös johtaa jo varhaiskokemuksista.

Voidaan olettaa, että P.E. Svinhufvudin identiteettiin kasvoi alusta lähtien tietynlainen dualiteetti – eli toiseuden kokemus. Juvan sanoin ”(v)anhan sotilas- ja kartanonherrasuvun jälkeläisenä (P.E. Svinhufvud) jäi jo varsin nuorena osattomaksi sukunsa perinteistä”.³ Hän muutti Hämeestä Helsinkiin ja sittemmin vaimonsa kotiseuduille Turkuun mutta muodosti suomalaisuusharrastuksensa vuoksi opiskeluaikoinaan ja myöhemmän tuomarin virkansa ja lopulta oman maalaistilansakin kautta vahvan siteen Karjalaan. Tämän fyysisen siirtymän lisäksi P.E. Svinhufvudin yhteiskunnalliseen asemaan liittyi dualiteetti. Maaseutuväestön keskuudessa hän oli lopulta aina erilainen synnyttyään aatelissuvun päämieheksi ja ruotsinkielisen pääkaupunkilaissivistyksen saaneena. Toisaalta pääkaupunkilaiskerman piireissä, esimerkiksi säätyvaltiopäivien ylimysten joukossa, hän ei varmasti ollut koskaan täysin kotonaan. Myös sosiaalisen elämän kuviot olivat vaihdelleet voimakkaasti hänen kasvaessaan aina Rapolan ’seurapiireistä’ Helsinkiin, Turkuun, Hämeeseen ja välillä Karjalaan. Toiseuden kokemus, kahden tai useamman identiteetin väliin tai niiden ristipaineeseen sijoittuminen ei tietenkään ole mitenkään harvinaista. Monet kuuluisat ajattelijat – esimerkiksi Jacques Derrida – ovat omakohtaisten kokemusten pohjalta pohdiskelleet tällaisen dualiteetin vaikutuksia identiteettiinsä ja ajatteluun.⁴ He ovat todenneet, että tällaista taustaa vasten yhteiskunnallisen erilaisuuden ymmärtäminen tulee luontevaksi ja samoin myös vahva pyrkimys yksilön autonomian toteuttamiseen. Nämä ovat arvokkaita ominaisuuksia paitsi tuomarintyössä myöskin monissa niistä raskaista haasteista, joita P.E. Svinhufvud uransa varrella joutui kohtaamaan. Erilaisuus ja yhteiskunnalliset myllerrykset ovat helpompia ymmärtää ja hallita, kun ei koskaan ole voinut vain seuralla muita vaan itsenäinen ja vahva oma arvostelukyky on pitänyt kehittää jo varhain.

¹ Lähdeluettelossa on listattu eri elämäkerrat ja mm. Svinhufvudin muistosäätiön julkaisut, samoin Kansallisbiografian ja Muistosäätiön internet-sivuston julkaisut

² Juva I, 30-32, 38

³ Juva, II, 681

⁴ Esim. J. Derrida, *Le Monolingualisme de l'autre: ou la prothèse d'origine*, Editions Galilée 1996

1.1.2 Koulutus ja ammatinvalinta

P.E. Svinhufvudin normaalikoulun päästötodistuksessa vuodelta 1878 on pääasiassa kiitettäviä arvosanoja.⁵ Täysiä kympejä on uskonnossa, kirkkohistoriassa, historiassa, suomessa, venäjässä sekä maan- ja tilastotieteessä. 16-vuotiaana hän kirjoittautui Keisarilliseen Aleksanterin yliopistoon. Hän suoritti siellä peräkkäin kaksi tutkintoa, ensin alemman ja sitten ylemmän korkeakoulututkinnon, vuosina 1878-1886. Opiskelijana häntä pidettiin täsmällisenä ja tarmokkaana, sovinnollisena henkilönä, jonka kaikki aika kului lukujen, sivuansioiden ja urheilun (voimistelu, purjehdus, metsästys) parissa. P.E. Svinhufvudin oli rahoitettava opiskelunsa itse suurelta osin eikä hän juuri osallistunut yliopistopolitiikkaan tai omaksunut jyrkkiä kantoja sen paremmin ajankohtaiseen kielitaisteluun, ateismiin tai muihinkaan osakuntakeskusteluihin. Hänellä oli selkeästi kova kiire valmistua, kun jokainen päivä söi niukkoja resursseja tai kasvatti vähintään kiitollisuuden velkoja. Opiskeluajan työkokemuksista lienee merkittävimpien joukossa ollut valtiopäiväkeskustelujen editointi lehtiin. Näiden kokousten ja asiakirjojen läpikäyminen on varmasti pätevöittänyt P.E. Svinhufvudin myös valtio-opillisesti varsin hyvin.

Ennen juridista tutkintoa P.E. Svinhufvud suoritti filosofisen tiedekunnan historiallis-filosofisessa jaoksessa filosofian kandidaatin tutkinnon yleisarvosanalla approbatur. Kiitettävästi hän suoriutui pohjoismaiden historiasta sekä suomen kielestä ja kirjallisuudesta. Estetiikka, fysiikka sekä roomalainen että uudempi kirjallisuus jäivät selvästi vähemmälle kiinnostukselle. Opintomenestys tukee käsitystä melko varhain selväksi tulleesta kiintopisteestä nimenomaan yhteiskunnallisissa asioissa ja niiden kasvualustassa maan historiassa, ja toisaalta suomenkielisyydessä. Molempien oikeuksien kandidaatiksi P.E. Svinhufvud siis valmistui 24-vuotiaana vuonna 1886 vahvuusalueenaan Ruotsin aikaan pohjautuva oikeusperinne. Kiinnostus perustuslailliseen ajatteluun oli hänellä voimakasta jo tuolloin. Valitettavasti yleisestä arkistoista ei löydy P.E. Svinhufvudin oikeustieteellistä tutkintotodistusta tai tutkielmaa.

Tuon ajan säätyvaltiopäivät ja yliopiston oikeusoppineet painiskelivat visaisten perustuslaillisten kysymysten parissa. Tämä näkyi myös P.E. Svinhufvudin nauttiman oikeustieteellisen opetuksen ja ajankohtaisen tutkimuksen luonteessa. Ruotsin vanhan 1700-lukuisen monarkistisen perustuslain soveltaminen ja tulkinta Suomen autonomian valtiosääntönä oli hyvin moniselkoinen ja herkkyyttä vaativa tehtävä. Poliittiset haasteet olivat läsnä tässä melko arkaaisen ja Suur-Ruotsin tarpeisiin muodostetun perustuslaillisen kokonaisuuden taivuttamisessa Venäjälle kuuluvan suuriruhtinaskunta-Suomen vallitseviin olosuhteisiin. Näitä haasteita voidaan verrata esimerkiksi Magna Cartan ja perustuslain puutteen aiheuttamiin haasteisiin Yhdistyneiden Kuningaskuntien valtiollisessa historiassa, mikä on motivoinut hyllymetreittäin oikeusteoriaa. Nykyinen perustuslaillinen keskustelu ulottaa juurensa

---

⁵ Hy arkisto...

tähän perintöön ja P.E. Svinhufvudin juridisen profiilin kypsymisessä se on eräs mielenkiintoisimpia teemoja.⁶

Koska Suomen autonomia oli valtiopäivien aktivoituttua juuri P.E. Svinhufvudin opiskeluaikana tulossa kukoistukseensa, on sekin varmasti edesauttanut suuntautumista yhteiskunnallisiin asioihin. P.E. Svinhufvud kuunteli muunmuassa G.Z. Forsmanin/Yrjö-Koskisen luentoja Suomen, Venäjän ja Pohjoismaiden historiasta, Leo Mechelinin kameraali- ja politiaalainopista sekä talousoikeudesta ja valtionaloudesta kunnes tämä nimitettiin finanssitoimituskunnan päälliköksi 1882, Jaakko Forsmanin rikosoikeudesta ja oikeushistoriasta, J.N. Langia niinkään talousoikeudesta sekä Robert Hermansonin Mechelinin sijaisena ja R.A. Wredeä uutena siviili- ja roomalaisen oikeuden professorina ja myöhemmin dekaanina opintojensa loppupuolella. Näistä Hermanson ja Lang lienevät olleen eniten läsnä P.E. Svinhufvudin oppi-isinä. Hermansonin, Mechelinin ja Wredenkin kanssa hänen tiensä kohtasikin vielä useaan otteeseen valtiollisessa elämässä.

Ensimmäisen laudatur-työnsä P.E. Svinhufvud kirjoitti varhaisesta sukulaisestaan majuri Juhana Henrik Fieandtista ja tämän taisteluista muunmuassa Suomen sodassa. Oikeustieteen tutkielmaa ei ole tähän mennessä löytyneiden lähteiden joukossa. P.E. Svinhufvudia ei selvästikään voi kuvata kenenkään opettajansa seuraajaksi. Hän oli jo tuolloin – kuten sanottu olosuhteiden koulimana, dualiteettiensa sivistämänä – hyvin itsenäinen opiskelijanuorukainen ja vaikuttaisi siltä, että hänen lähestymistapansa oikeuteen oli hyvin asiapainotteiden sen sijaan, että hän olisi intaantunut erilaisten kantojen tai ryhmäkuntien puolustamisesta. P.E. Svinhufvudin opiskeluajan merkittäviin tapahtumiin kuuluivat ehkä Yrjö-Koskisen 1881 julkaisema ”Suomen kansan historia”-teos, säätyjen ja puoluiden suomalaisuutta ja ruotsalaisuutta korostavan toiminnan tiivistyminen ja tsaari Aleksanteri II kuolema maaliskuussa 1881; kuitenkin hän ehti valmistua ennen kuin venäläistämiskausi alkoi.

Ei ole yllättävää, että P.E. Svinhufvud valitsi ammatillisen koulutuksensa yhteiskuntatieteiden piiristä. Ja niiden joukossa juristiksi opiskelu oli luontevin, koska se tuolloin, kuten nykyisikin, näytti antavan valmiudet moniin selkeisiin ja perinteisiin ammattikuntiin liittymiselle sekä maaseudulla että kaupungissa. Lisäksi se näytti tarjoavan varmana ja hyvänä pidetyn toimeentulon. Myös suvussa olevat juristit vaikuttivat valintaan ja P.E. Svinhufvud sijoittuikin sekä auskultoidessaan että hovioikeuden nuorena apujäsenenä sukulaistensa liepeille. Tuki oli tärkeää myös tuolloin uran luomisessa; harjoitteluksi rinnastettavalta ajalta esimerkiksi hovioikeusuran alussa ei palkkaa herunut ja P.E. Svinhufvudin oli hankittava toimeentulo ulkopuolisesta asianajosta, jossa varmasti varttuneempien sukulaisten apu oli keskeistä. Omakohtainen suhde ja kutsumus oikeuteen kehittyi varhain.

Oman perheen perustamisen edellytykset ja äidin vanhuuden turva ovat myös olleet niiden asioiden joukossa, jotka ovat ohjanneet P.E. Svinhufvudin valintoja. Hän löysi

---

⁶ Esim. kokoelma M. Rosenfeld (ed.), *Constitutionalism, Identity, Difference, and Legitimacy: Theoretical Perspectives* (Duke UP 1994)

tulevan aviopuolionsa 24-vuotiaana sukulaisten muodostamissa, turvallisissa ympyröissä ja häitä odotettiin auskultoinnin valmistumiseen asti runsaat kolmisen vuotta. Täten ammatti ja toimeentulo ynnä muut yhteiskuntaan sijoittumisedellytykset ovat olleet keskeisessä roolissa hyvien tapojen, harkitun ja suunnitelmallisen elämänasenteen määräämänä ehtona henkilökohtaiselle itsenäistymiselle ja omalle perhe-elämälle. P.E. Svinhufvud hankki yhteensä 6 lasta ja asettui lopulta Karjalaan Kotkaniemen tilalle toteuttamaan maaseututuomarin elämäntapaa, josta jo varhain oli haaveillut. Hänen suuret ja näyttävät toimensa valtakunnan keskeisissä tehtävissä ovat kuin sarja keskeytyksiä tiellä tähän henkilökohtaiseen ja samaan aikaan suomalaisen oikeusvaltion arkadiaan.

1.1.3 Motivaatio ja juridinen identiteetti

Jo edellä on viitattu siihen, että P.E. Svinhufvudin elämä ei ollut helppo. Suomi oli kova synnyinmaa jo tuolloin. Svinhufvudilla oli kuitenkin aivan erikoislaatuinen kestävyys ja sitkeys. Jotta ihminen kestää yhtä monta dramaattista kamppailua ja koettelemusta kuin hän, täytyy hänellä olla erikoisen voimakas motivaatio. P.E. Svinhufvudin tapauksessa se oli henkilökohtainen usko kahteen asiaan: suomalaiseen elämäntapaan ja Oikeuteen. Kaikessa yksinkertaisuudessaan hän tavoitteli rauhaa ja kutsumusammattinsa harjoittamista ”omillaan” perheen ja Suomen kansan keskuudessa. Hänen henkilökohtainen unelmansa oli siten varsin vilpittömän, vaatimatonkin ja perhekeskeinen. Sellaisenaankin se usein näytti karkaavan kaukaisuuteen. On varsin ymmärrettävää, että noiden yksinkertaisten tavoitteiden kieltäminen on ollut turhauttavaa, jopa käsittämätöntä ja sisuunnuttavaa. P.E. Svinhufvudin henkilökohtainen unelma kävi myös yhteen Suomen kansan silloisen tilanteen kanssa. Suomen kansallinen herääminen, autonomia ja itsenäisyys, omillaan pärjääminen, oman tiensä etsiminen ja oikeusvaltioksi kypsyminen ajoittuu P.E. Svinhufvudin elinkaareen.

Miksi suomalaiset eivät saisi elää rauhassa oikeusvaltiossa puhuen omaa kieltään, hoitaen omat asiansa, häiritsemättä ketään muita? Miksi ahkera ja yritteliäs ihminen ei saisi nauttia rehellisen työnsä hedelmistä? Henkilökohtainen ja yhteiskunnallinen rinnastuivat P.E. Svinhufvudin elämässä. Hän joutui jo varhain kokemaan, että se mitä hän oli oppinut rehellisuuden, ahkeruuden ja työteliäisyyden hyveistä, ei pätenytkään epäoikeudenmukaisessa maailmassa. Hän ei kuitenkaan vaipunut kyynisyyteen. Päinvastoin. Hän ei pelännyt ryhtyä kamppailuun vaikka tuulimyllyjä vastaan oikeaksi kokemiansa tavoitteiden puolesta. Toisin sanoen sen suomalaisen elämäntavan vuoksi, jonka hän katsoi ahkeran suomalaisen perheen perusoikeudeksi.⁷ Tämän horjumattoman vakaumuksellisuutensa, puhdashenkisten ja yksinkertaisten tavoitteidensa vuoksi hän saavutti laajan luottamuksen eikä hänen motiivejaan juuri kyseenalaistettu. Niinpä hänet haettiin paikalle ja ”heitettiin kehään” kansakunnan kohtalon kannalta ratkaisevilla tai muuten erittäin riskialttiilla hetkillä.

⁷ Ks. Porvarillisen työn arkisto, Kansallisen Kokoomuspuolueen valtuuskunta, pöytäkirjat Cb1 ja Cb2

Kerta toisensa jälkeen P.E. Svinhufvud selviytyi kriisihallinnasta ilmiömäisen hyvin edellä mainittujen ominaisuuksiensa johdosta ja suoraviivaisella määrätietoisuudellaan mutta joutui usein tilanteiden lauettua vähemmistöön ja syrjään, kun varsinainen kriisin huippu oli ohitettu, kuten 1906 eduskuntauudistuksen aikaan, 1918 kuningashankkeen kaatuessa tai 1937 presidentin vaaleissa. Vaikka nämä sivuunjäämiset olivat pettymyksiä, ne olivat kuitenkin pettymyksiä nimenomaan kansalliseen politiikkaan eikä P.E. Svinhufvud ollut mikään kutsumuspoliitikko. Hänen todellinen kutsumuksensa oli toisaalla ja monesti voidaankin huomata, kuinka hän kriisivaiheen jälkeen alkoi henkisesti kukoistaa päästessään palaamaan omilleen ja ”varsinaisen juridiikan” pariin.⁸

1.2 Svinhufvudin juridiset roolit

1.2.1 ”Varsinaisen juridiikan” harjoittaja

Svinhufvudin juridiseen uraan mahtuu harvinaisen monta työnkuvaa. Ehkä siinä mielessä se muistuttaa nykyaikaisen juristin elämää ennemminkin kuin hidastempoisemman yhteiskunnan suoraviivaista ja yllätöksentöntä urakehitystä. Hän siis työskenteli jo opiskeluaikanaan tehtävissä, jotka vaativat sekä yhteiskunnallista, kasvatuksellista, koulutuksellista ja kirjallista näkemystä ja kykyjä. Hän sai alemman tutkintonsa filosofian kandidaatin valmiiksi 1881 ollessaan vasta 19-vuotias; molempain oikeuksien kandidaatin 1886; ja valmistui varatuomariksi 1888 vakaana aikeenaan suuntautua varsinaisiin tuomarin tehtäviin oikeuslaitoksen palveluksessa. Hän sai tukea omalta ja avioituttuaan 1889 myös vaimonsa suvulta aloittaessaan Turussa hovioikeuden nuorena jäsenenä – yleten translaattoriksi, kanslistiksi ja reistraattoriksi. Alkuaikoina tuki olikin tarpeen ja ilman sivutoimisia asianajotehtäviä perheen ylläpitäminen olisi tuolloisen järjestelmän ehdoin ollut mahdotonta.⁹ Ensimmäiset kolme lasta syntyivät perheeseen jo vuosina 1890-1893. Nuoren perheen elämä oli kiireistä.¹⁰

1.2.2 Lainvalmistelija

P.E. Svinhufvudin siirtyminen väliaikaisesti sivuraiteille valitsemaltaan tuomarin uralta lienee houkuttanut perhettä nimenomaan paremman taloudellisen aseman vuoksi. P.E. Svinhufvudille tarjottiin vuonna 1892 senaatin lainvalmistelukunnan nuoremman jäsenen tehtäviä Helsingissä. Tarjouksen saaminen osoitti

⁸ PES kertomukset, 6

⁹ Turun maakunta-arkiston lähteitä esim. Westerlingin arkisto

¹⁰ Elämäkerrat ja esim. Vitikka, Hilikka: *Ellen Svinhufvud*. WSOY, Porvoo 1997

yhteiskunnallista luottamusta ja arvonantoa taloudellisen edullisuutensa lisäksi. Tehtävän saaminen oli siis tunnustus mutta ilman ”ekonomisia syitä” P.E. Svinhufvud olisi mielummin jatkanut Turussa.¹¹ P.E. Svinhufvud lähti kuitenkin edellä Helsinkiin ja perhe siirtyi sinne sopivan asunnon löydyttyä. Oman tuomiokunnan löytyminen ja muutto maalle sai siis odottaa.

Lainvalmistelukunnan jäsenenä aloittivat näihin aikoihin myös E.E. Forsman, Lars Homén ja August Nybergh, joka myöhemmin tuli itsenäisen Suomen korkeimman oikeuden presidentiksi. P.E. Svinhufvud palveli lainvalmistelukunnassa 1893 – 1901. Hän oli nämä vuodet virkavapaana Turun hovioikeudesta mutta oli hyvin sitoutunut palaamaan. Erityisen hyvä järjestely hänen kannaltaan oli, että hän saattoi hakea aukenevia virkoja ja yletä Turun hovioikeudessa, vaikka palvelikin hallinnossa pääkaupungissa. Hän saavutti melko nopeassa järjestyksessä ylennyksiä aina assessoriksi asti vuonna 1901 palaten Turkuun kuitenkin vasta 1902.

Lainvalmistelukunnassa P.E. Svinhufvudin työ oli hyvin tutkimuksellista. Lainvalmistelukunta teki tieteellisesti ja myös teoreettisesti orientoituneita esikartoituksia uudistettavan lainsäädännön ja siihen perustuvan hallinnon tarpeisiin. Esimerkiksi mittavan verouudistuksen pohjaksi laadittiin ensimmäiset viisi vuotta valmistelukunnan melkein täystyöllistänyt lähes tuhatsivuinen mietintötiiliskivi.¹² Vaikka P.E. Svinhufvud itse on kertomuksissaan myöhemmin sanonut pitäneensä työtään tylsänä,¹³ ei se ole koko totuus. Nämä jälkiarviot saattavat liittyä enemmän myöhemmin koettuihin turhautumisiin kuin tuolloiseen olotilaan. Svinhufvudia arvostettiin työssään ja hän oli siinä selvästi lahjakas. Ahkeraksi ja työteliääksi oppineena henkilönä hän syventyi tehtäviinsä perusteellisesti ja saavutti huomattavaa oikeustieteellistä näkemystä kartoittaessaan ulkomaisia verotusjärjestelmiä. Häntä pyydettiin muunmuassa 1906 uudestaan verolainsäädännön kehittämistyöhön, josta hän kuitenkin tiukasti kieltäytyi.

Lasten muistikuvat hymyilevästä isästä työhuoneessaan, nykyisen Meritullinkatu 13:n ylimmästä kerroksesta avautuvien satamanäkymien edessä eivät anna kuvaa ylen tylsistyneestä tutkijasta. Ei ole myöskään kovin todennäköistä, että ihminen kehittyy alansa lahjakkuudeksi, jos pitää sitä täysin tylsänä. P.E. Svinhufvudin työ oli tutkijantyötä myös siinä mielessä, että siihen kuului runsas etätöiden mahdollisuus kotona. Monessa suhteessa perheen ja työn yhteensovittaminen oli siis tuolloin hyvin modernilla tavalla mahdollista ja erityisen tärkeää tämä tuntui olleen orvolle P.E. Svinhufvudille ja kasvavan lapsikatraan melskeessä ahertaneelle Ellen (Timgren) Svinhufvudille. Varsinainen virkapaikka sijaitsi läheisessä Säätytalossa, jossa kuitenkin ei ollut silloisiinkaan tarpeisiin liiemmästi tilaa.

¹¹ PES Kertomukset, supra; Juva I, 110

¹² Lainvalmistelukunta, II osasto, mietintö 1898:1, Lagberedningens betänkande angående ombildning af den direkta beskattningen

¹³ PES Kertomukset supra; ks. Valentin Gummerruksen kokoelmat/Kaarlo Blomstedtin kokoelmat, Gummerrus kommentoi erityisesti lvk-työn tutkimuksellista puolta ja turhautumisen vaikutusta myöhempään oikeustieteellisiin harrastuksiin; myös Juva I 110

P.E. Svinhufvudin tietopohjan laajentuminen ja hänen ansaitsemansa arvostus oli hyödyksi myös myöhemmällä uralla. Näin ollen vaikuttaa todennäköiseltä, että hänen tieteellisuuntautunut juridinen harrastuneisuutensa ja lainvalmistelututkimuksen asiantuntemuksensa sai myöhemmin ne kolaukset, jotka puolestaan motivoivat hänet itsensäkin jälkikäteen leimaamaan lainvalmistelun tylsäksi, vaikka sitä tuolloin niin tunnollisesti ja perusteellisesti harjoittikin. Toisaalta tieteenkin pääkaupungin kiristynvä poliittinen ilmapiiri varjosti noita vuosia ja varmasti vaikutti myös lainvalmistelukuntaan. Helsingin sijaan P.E. Svinhufvud olisi monestakin syystä mieluummin ollut tuomarina Turussa tai havittelemassaan omassa tuomiokunnassa Suomen luonnon keskellä, jossa metsästely- ja kalastelu maukkaine saaliineen olisi rentouttanut työpäivien jälkeen.

Ulkomaisten järjestelmien tutkiminen lankesi suurelta osin P.E. Svinhufvudille, koska hänen kielitaitoonsa kuului suomen lisäksi ainakin ruotsi, saksa ja venäjä. Kielitaito oli kehittynyt sukulaisten keskuudessa jo lapsena, vahvistunut koulutuksen aikana ja oli niin hyvä, että se toi hänelle monia muitakin näihin liittyviä tehtäviä. P.E. Svinhufvudin kahdeksan vuoden jakso lainvalmistelukunnassa oli kiristyvän venäläistämispolitiikan leimaamaa aikaa. Tämä ja senaatin asema puun ja kuoren välissä loivat jännitteitä, jotka tuntuivat epämiellyttävinä myös hallinnon kaikilla aloilla ja tieteenkin lainvalmistelukunnan työssä. Itse asiassa koko elin lakkautettiin erinäisten jatkoaikojen jälkeen pian P.E. Svinhufvudin palattua Turkuun ja sen uutteran tutkimustyön tulokset monelta osin vesittyivät varsin sekundaarisilta tuntuneisiin kiistelyihin, mikä varmasti vaikutti työn jälkiarvioihin. Jokainen tutkimusta tai perusteellista lainvalmistelua tehnyt tietää tunteen, kun vuosikausien uurastus oivalluksineen, kompromisseineen ja kehiteltyine ratkaisuineen jää vaille ansaittua huomiota, vaikuttavuutta ja merkitystä. Eikä tämä rooli lopultakaan ollut Svinhufvudin varsinaisen kutsumuksen ja perheen unelmoiman elämäntavan mukainen.¹⁴

P.E. Svinhufvudilla olisi ollut varsin konkreettisia mahdollisuuksia noiden kahdeksan vuoden aikana hakeutua nousujohteiseen ja poliittisesti näkyvämpään uraputkeen pääkaupungissa ja hallinnossa. Hän kuitenkin vältteli sitä yhtä tietoisesti ja avoimesti kuin opiskelijapolitiikkaa kymmenen vuotta aikaisemmin. Vuonna 1896 hän toimi kamaritoimituskunnan virkaa tekevänä esittälijäsihteerinä mutta ei hakenut auki tullutta vakinaista virkaa. Syyksi hän ilmoitti halunsa pysyä lestissään, joka hänen mielestään oli työtä ”varsinaisen juridiikan alalla”.¹⁵ Kertomuksissaan hän mainitsee, että häntä houkuteltiin tuolloin muunmuassa juuri nousujohteisella uralla – mutta turhaan. Toisaalta vuonna 1900 hän kuitenkin haki lainvalmistelukunnan vanhemman jäsenen virkaa ja päätti todennäköisesti paluustaan Turkuun samoihin aikoihin, kun senaattori Eneberg junaili siihen oman hakijansa.¹⁶ Svinhufvud ja moni muukin

¹⁴ Ks. Esim. Gummerrus, edellä; työstä yleisemmin A. Kivivuori & L. Vettenranta (toim.), Lainvalmistelun historiaa. Lainvalmistelukunnan ja oikeusministeriön lainvalmisteluosaston vaiheita 1884-1984 (Helsinki 1984) ja L. Mäntynen, Lainvalmistelun julkaisut 1886-1979, Lainvalmistelun historiatyön aineistoa, 1 Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisuja 1980, 3. (Helsinki 1980)

¹⁵ PES Kertomukset supra

¹⁶ Esim. Juva I, 114 viite 32; kritiikkiä Fria Ord 6 XII (1900)

hakijoista ilmeisesti katsoi, että Enebergin kandidaatti tuli oikeudenmukaisen virantäyttäjärjestyksen ulkopuolelta. Toisaalta Svinhufvudkin varmasti haki tehtävää pääosin tunnustukseksi menneiden vuosien ahkeroinnilleen kuin varsinaisesta motivaatiosta jatkaa uraansa tällä saralla.

1.2.3 Valtiopäivien juridinen asiantuntija

Vuodesta 1894 lähtien P.E. Svinhufvud osallistui sukunsa päämiehenä valtiopäiville. Hän ei ollut kiinnostunut eikä olisi taloudellisesti kyennytään osallistumaan vuoden 1888 ja 1891 päville. Tuona vuonna hänet nimitettiin myös Tapaturmavakuutus Oy Kullervon johtokuntaan, jossa hän palveli vuoteen 1901. 1894 valtiopäivät sijoittuvat hänen lainvalmistelukunnan aikansa keskivaiheille. Hän pääosin kuunteli, esiintyi yleensä suomeksi ja vain asioissa, joissa oli asiantuntija lainvalmistelukunnan työnsä kautta. Näihin asioihin kuuluivat verotuksen lisäksi muunmuassa naispuolisten lääkärin asema, asumisoikeus kruunun mailla, maallisten kuulutusten lukeminen kirkoissa, vankien kuljetukset sekä kaupunkien liikenne- ja satamamaksujen uudistus. Näissä hän osallistui myös valiokuntatyöhön. Hän koki oman roolinsa juridisena asiantuntijana asioissa, joihin oli syvällisesti perehtynyt. Valtiopäiväasiakirjoista ja pöytäkirjoista käy ilmi nuoren P.E. Svinhufvudin tiukka asalähtöisyys ja asiantuntijuus.¹⁷

Lainvalmistelukunnan asiat vaikuttivatkin verotus mukaanlukien varsin keskeisiltä yhteiskunnallisilta haasteilta. Siirtyminen objektiverotuksesta subjektiverojärjestelmään oli äärimmäisen mielenkiintoinen murros yhteiskunnallisessa ja maailmankatsomuksellisessa mielessä. Seuraukset olivat sen myöhemmin toteutuessa valtavat ja sen vaikutus tapaamme käsittää oikeuksien liittyminen sekä henkilöihin että esineisiin mullistivat ja modernisoivat oikeutta laajemminkin koko yhteiskunnallista ajattelua. Näiden asioiden pohdiskelu vertailevan kansainvälisen oikeustieteen pohjalta on ollut varsin vaativaa, syvällistä ja kehittävää tutkimusta; niiden palauttaminen käytännön sovelluksiin ja yhteiskunnallisiin seurauksiin on myöskin ollut hyvin haasteellista ja valaisevaa. On niin ikään mielenkiintoista, että P.E. Svinhufvud perehtyi tällöin myös korkeasti koulutettujen naisten oikeuksiin lääkärin kysymyksessä; myöhemminhän kyseeseen tulivat myös maamme ensimmäiset juristinaiset. Naisten oikeudet, erityisesti äänioikeus ja vaalikelpoisuus, tulivat P.E. Svinhufvudin aikoina yhä voimakkaammin esiin politiikassa ja käytännössä. Hänen oman yksinhuoltajaäitinsä ponnistukset ja kova elämän koulu antoivat Svinhufvudille vahvan omakohtaiseen kokemukseen perustuvan uskon naisten oikeuksiin ja vapauksiin, vaikka äiti tai vaimo eivät ulkomuodoltaan juuri modernistisia, 1800-luvun lopun suffragettisisaria muistuttaneetkaan. P.E. Svinhufvudin omaksuma edistyksellisyys tässä asiassa oli kuitenkin yhtä lailla koettua kuin opittua. Vaikka äitiä ei vaikutteena juuri

¹⁷ Valtiopäivätyöskentelystä, Valtiopäiväasiakirjat, eri vlk:t esim. laki- ja talousvlk, vesioikeusvlk., erityinen valitusvlk, toimitusvlk, lakivlk. vuosina 1894, 1900, 1904-1905, 1905-1906, ks. erillinen lähdeluettelo

esitetäkään, Ellen-puolison rooliin P.E. Svinhufvudin uralla on viitattu useissa yhteyksissä.¹⁸

P.E. Svinhufvud joutui käsittelemään myös maattomien ja vankien asioita, jotka laajensivat näkökulmaa maamme sosiaalisten kysymysten suhteen. Maallisten kuulutusten lukeminen kirkoissa taas liittyi ajan suureen kysymykseen sekularisaatiosta ja siten erääseen liberalistisen poliittisen teorian peruskysymykseen. Liberalistiseen uskonnon vapauteenhan liittyy periaatteellisesti tärkeänä valtion ja kirkon ero. Svinhufvud ajoi kuitenkin myöhemmissäkin vaiheissa tämän kysymyksen suhteen aina hyvin maltillista linjaa, koska oli varmasti perehtynyt asiaan ja sen herättämiin intohimoisiin vastakkainasetteluihin jo lainvalmistelukunnassa hyvin monelta kannalta. Kaupunkien maksupolitiikassa hän joutui myös tekemisiin modernin kaupungistumisen ja sen logististen ehtojen sekä oikeudellisten että taloudellisten seurausten kanssa.¹⁹

Lainvalmistelukunnan noiden kahdeksan vuoden aikana käsittelemät kysymykset olivat siis huomattavia yhteiskuntaamme muokkaavia ratkaisuja, joiden huolellinen ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta tarkoin harkitseva valmistelu oli ensiarvoisen tärkeää työtä yhteiskunnallisen kehityksen eturintamassa. Asioiden lykkääntyminen, siirtyminen myöhempään ja osittainen vesittyminen vallitsevissa olosuhteissa ei vähennä sen perusteellisen ja puolueettoman pohjatyön merkitystä, joka tuolloin tehtiin. Saavutettu kokemus ja asiantuntijuus näissä kysymyksissä ei ollut P.E. Svinhufvudillekaan vähäarvoista myöhemmissä haasteissa, vaikka hän kyseistä aikaa tylsyydestä kritisoiakin. Vaikka hän ei tuolloin seisonutkaan toimeenpanovallan kahvassa niin kuin myöhemmin kriisien polttopisteissä, on tällaisen syvällisemmän valmistelutoiminnan vaikuttavuus pitkällä tähtäimellä aina vähintäänkin yhtä merkittävää – joskin vähittäisen luonteensa vuoksi näkymättömämpää ja tietenkin vailla kriisihallinnan dramatiikkaa. Miten yhteiskunnallista ja oikeutemme kehitystä tuolloin suunnattiin ja kuinka paljon sen piilevät vaikutukset muokkasivat asenteita päivänpolitiikalta piilossa, ei todellakaan ole tylsä aihe. Näiden valmistelutöiden tarkempi läpikäyminen jää tulevan tutkimuksen haasteeksi.

Jo ensimmäisten valtiopäiviensä päättyessä P.E. Svinhufvud valittiin muun muassa kielellisen sujuvuutensa takia välittämään aateliston ja ritariston jäähyväiset talonpoikaissäädylle. Ylemmän säädyn piirissä ei ollut varmaankaan jäänyt huomiotta P.E. Svinhufvudin liberaali maailmankatsomus, vahva suomi ja kyky sovittaa sanansa demokratian henkeen vanhakantaisen säätyjärjestelmän eriarvoistavasta asetelmasta huolimatta tai ehkä nimenomaan sen takia. Hän taisi kääntämisen lisäksi suomen, ruotsin ja eri säätyjen ”kielipelit” ja idioomat korrektisti, joka oli tuolloin varmasti harvinaista mutta sitäkin tarpeellisempaa. Syvien ja vanhakantaisten luokkajakojen tilanteessa ei todellakaan tarvittu tahattomasti lipsautettuja ’kielisammakkoja’, loukkauksia tai muuta kielimuurin taakse aitaamista ylimystön taholta. Luonnollinen sujuvuus ja toiseuden ymmärtämystä avittava kokemuspohja antoi P.E.

¹⁸ Esim. S. Virkkunen, Kansallinen presidentti (Otava 1981)

¹⁹ Lvk:n aiheista ja työstä, ks. viite edellä; myös myöhemmin Eduskunta, Agraarikomitea 1906-1907, 1 & 2 ptk:t ym. asiakirjoja, mietintö tilattoman väestön asemasta (PES puheenjohtajana???)

Svinhufvudille uskottavuutta ja toi hyväksyntää yli erilaisten rajojen, jotka olivat varsin arkoja tuolloin ja ovat osin vieläkin Suomen kaltaisessa nuorena ja jatkuvasti peistä taivassassa yhteisössä.

P.E. Svinhufvudin ensimmäisen jäähyväispuheen ydin olikin juuri ylemmän ja alemman säädyn sosiaalinen keskinäisriippuvuus, –arvostus ja ”veljellinen” suhde. Hän puhui ”Suomen vapaasta talonpojasta yhteiskunnallisen järjestyksemme vankimpana turvana” ilmaisten siten liberaalin yksilön ja kansan poliittisen autonomian perusajatukset.²⁰ Hän puhui suomea luonnollisesti ja sanat tulivat selvästi omasta kokemuksesta eikä kukaan voinut epäillä, etteikö P.E. Svinhufvud olisi henkilökohtaisesti tuntenut niitä talonpoikia murheineen, joista hän puhui. Ei ihme, että hän sai tästä lähtien aina toimia puhujana ja myöhemmin tietysti vastaavasti eduskunnan puhemiehenä. Hän profiloitui jo tuolloin vahvana juridisena asiantuntijana, nimenomaan modernien kehityssuuntien tuntijana, liberaalien periaatteiden kunnioittajana ja eri ryhmiin kontaktin saavana esiintyjänä.

1.2.4 Oikeustaistelija

Lainvalmistelukunnan työn tyrehtyessä ja vanhemman jäsenen viran mentyä toisalle, P.E. Svinhufvud lähetti perheensä Turkuun kesällä 1901 ja palasi itse hovioikeuden palvelukseen seuraavan vuoden alussa. Nyt oli siis aika palata valitulle tielle ja suuntautua taas kohti omia päämääriä ”varsinaisen juridiikan” parissa.²¹ Hän oli virkavapautensa aikana ylennyt asessoriksi asti ja hänen kokemuksensa lainvalmistelukunnasta toi hänelle arvonantoa ja senioriteettia. Kävi kuitenkin toisin kuin hän oli toivonut. Hänen roolinsa muodostui jopa yllättävän merkittäväksi siinä oikeustaistelun konkreettisessa kiistassa, joka tuolloin oli meneillään Uudenkaupungin maistraatin muiden ohella kieltäytyttyä toimittamasta uutta asevelvollisuuslakia julkaistavaksi.²²

Alla kuvataan tarkemmin P.E. Svinhufvudin juridista strategiaa tässä tilanteessa. On kuitenkin tunnettua, että hänen työnsä hovioikeudessa vuosina 1902-1903 kietoutui hänen ensimmäiseen henkilökohtaiseen kokemukseensa oikeustaistelusta. Elämäkerturit ovat kuvanneet vaiheita hovioikeuden käsittelyssä ja valtakunnan politiikassa, jotka johtivat massiivisiin erottamisiin ja omaehtoiisiin eronpyyntöihin vuonna 1903 ja sen jälkeen. P.E. Svinhufvud kuului myös heti ensi vaiheessa erotettuihin ja se oli hänelle monella hyvin konkreettisella tavalla kauhea isku. Juuri kun hän oli päässyt takaisin kutsumuksensa tielle, hänen päämääränsä näytti erottamisen myötä lopullisesti tuhoutuneen.

²⁰ Talonpoikaissäädyn ptk 6 VI (1900); Juva I, 154

²¹ supra

²² Ks. Elämäkerrat ja Turun hovioikeuden arkisto (Turun maakunta-arkisto); Y. Blomstedt (toim.), Turun hovioikeus 1623-1973 (WSOY Porvoo 1973)

1.2.5 Asianajaja – ja poliitikko

Erottamisensa jälkeen P.E. Svinhufvud palasi lähinnä olosuhteiden pakosta Helsinkiin. Hänelle tarjottiin asianajotyötä ensin Castrén & Snellmannilla ja sittemmin osakkuutta Lars Homénin toimistossa. Näiden ansion lähteiden turvin hän myös kieltäytyi kagaalin tarjoamasta rahallisesta avustuksesta, vaikka muuten sen toimintaan lähtikin. Turun hovioikeuden kokemus oli Svinhufvudille kovin raskas ja hän kertoo erottamisensa jälkeen tuntemuksistaan muunmuassa, että hänellä ei ollut enää mitään menetettävää.²³ Tällaiset tuntemukset ovat ymmärrettäviä syvällisesti vastuuntuntoiselle Svinhufvudille, jonka unelma leppoisasta tuomariudesta ja toive saada pitäytyä varsinaisen lainsoveltamisen piirissä näin näytti särkyneen. Muutoinhan erotettujen mielialaa nostatettiin mitä erilaisimmissa seuratapahtumissa ja juhlatilaisuuksissa, joissa heidän rohkeuttaan ylistettiin ja valettiin uskoa oikeustaistelun asiaan.

Vaikka P.E. Svinhufvud ulkoisesti osoittikin lujaa taisteluhenkä, pinnan alla pettymyksen käsittely varmasti kesti aikansa luontaisesta kestävydestä huolimatta. On myös muistettava, että vaikka hänen saamansa asianajotehtävät eivät kuulostaa ollenkaan hullummilta, oli hän itse vakaasti aikonut toisaalle. Hän oli suunnitellut aivan toisenlaisen uran ja oli palannut sille viimeinkin pitkän ja osin vastentahtoisien sivuraiteiden jälkeen, jolle hän oli joutunut noista lapsuudesta saakka painaneista ”ekonomisista syistä”.²⁴ Juuri kun tilanne näytti valoisammalta, asessorin asema oli varmistunut ja mahdollisuus tuomarin virkoihin maaseudulla niin lähellä, tuli erottaminen iskuna vieraaksi ja etäiseksi koetun venäläishallinnon taholta. Tilanteen epäoikeudenmukaisuus ja järjenvastaisuus tekivät siitä vaikean hyväksyä. Miten kukaan saattoi nähdä mitään hyvää siinä, että suomalaiset eivät saaneet päättää omista asioistaan itse?

P.E. Svinhufvudin yksilön oikeuksia ja erityisesti hänen oikeuksiaan tuomarin viran haltijana ja Suomen oikeuslaitoksen jäsenenä loukkasi syvästi, että häneltä riistettiin hänen valitsemansa ammatti, sen tuoma toimeentulo ja sen mahdollistama elämäntapa – mielummin kauempana Kruununhaan kivimuureista. Tässä Suomen autonomisten oikeuksien kohtalo kävi yksiin Svinhufvudin henkilökohtaisten oikeuksien kanssa. Kaikenlaiset lohdutuspalkinnoksi saadut työtilaisuudet, avun tarjoukset ja hengennostatusjuhlat tuntuivat varmasti laihoilta, vaikka tarkoitus hyvä olikin. Oma valittu tie näytti nousseen pystyyn ja se riippuvuus muista, josta hän viimeinkin uurastettuaan kymmenen vuotta valmistumisensa jälkeen luuli vihdoinkin pääsevänsä eroon, monessa mielessä jatkui. Hän oli asettanut päämääräkseen yksinkertaisen maaseututuomarin arkadian, johon sorron hyökyaallot eivät ylettäisi ja jossa hän saisi harjoittaa oikeutta, elää työntä ja yksinkertaista elämää tarjoten turvallisen kodin ja ylläpidon suurelle perheelleen, vanhalle äidilleen ja kaikille muille sukulaisille, jotka suvun päämiehen puoleen kääntyisivät. Tämä ihanne kiellettiin hyvin epäoikeudenmukaisella ja varmasti hyvin turhalta tuntuvalla tavalla.

²³ Esim. Svinhufvudin kertomukset 10-11; myös Juva I, 240; kirjeet

²⁴ Esim. Juva I, 110

Pettymyksen syvyydestä huolimatta P.E. Svinhufvud säilytti toimeliaisuutensa ja ulkoisen rohkeutensa. Hän toimi suomalaisen yksityisen tuomioistuinlaitoksen suunnittelussa, joka oli saanut alkunsa massaerottamisista ja pohjautui välimiesoikeudelliseen järjestelmään. Tarkoitus oli tarjota ainakin siviili- ja kauppaoikeudellisissa kysymyksissä vaihtoehtoinen oikeuslaitos, kun toisaalla myöntyväisyyksimieliset värväsivät uusia jäseniä erotettujen tuomarien tilalle valtiollisiin tuomioistuimiin. Kuten arbitraatiossa yleisestikin, kustannusten lankeaminen osapuolille teki näistä yksityisistä laitoksista vaihtoehdon kuitenkin vain kaikkein varakkaimmille. P.E. Svinhufvud ei tiettävästi itse toiminut näissä tuomioistuimissa valmistelun jälkeen ja niiden merkitys jäi muutoinkin vähäiseksi. Innovaationa ne sen sijaan ovat varsin kiinnostavia transiitotilaan joutuneessa yhteiskunnassa.²⁵

P.E. Svinhufvud osallistui noina vuosina poliittiseen elämään valtiopäivillä ja omaksui aktiivisemmän ja huomattavasti jyrkemmän roolin kuin aiemmasta olisi voinut päätellä. Hän oli kagaalin mukana vaatimassa mahdollisimman terävää sanamuotoa 31.12.1904 valtiopäivillä hyväksytyyn suureen anomukseen,²⁶ jossa vaadittiin hallitsijaa ryhtymään tarpeellisiin toimiin perustuslain mukaisen hallintotavan ja laillisen järjestyksen palauttamiseksi Suomeen. Anomuksessa käsitellään laittomina pidettyjen asetusten lisäksi laajasti yksilön oikeuksia ja perusoikeuksia, hyvää hallintoa sekä lain ja oikeuden kunnioituksen vähenemistä varsin modernissa hengessä. Anomuksen käsittely tietenkin johti tulokseen vasta Venäjän Japanin sodan häviön ja yleislakon myötä seuraavana vuonna.

P.E. Svinhufvud oli puhemiehenä myös toisessa merkittävässä perustuslaillisessa asiassa nimittäin prokuraattorin tehtävää ja asemaa koskevassa muistiossa, jonka hän esitti kymmenen allekirjoittaneen puolesta säädylleen 23.12.1904. Se puuttui erityisesti prokuraattorin toiminnan poliittisen riippumattomuuden tarpeeseen, tilivelvollisuuteen säädylle ja autonomiaan suhteessa kenraalikuvernööriin. Nämä olivat sitten prokuraattorin viran perustamisen päässeet rapautumaan. Muistio tulkittiin erityisesti silloisen viranhoitajan Eliel Johnssonin vastaiseksi, vaikka se objektiivisesti ajatellen on edistyksellinen tarkastustoimenpide prokuraattorin tai oikeuskanslerin kaltaisten virkojen kohdalla. Muistion kontroversaalisuutta kärjisti entisestään se, että siitä käydyssä keskustelussa hankkeen alulle panijaksi mainittu Arne Cederholm melko suoraan ennakoi prokuraattorin parin kuukauden päästä tapahtuvan murhan sanoen ”(kansan) viha saattaa kasvaa niin voimakkaaksi, ettei mikään poliisimahti maailmassa eikä mikään puoluekuri voi estää tekoa, joka sellaisissa tapauksissa toisinaan tulee (petturin) palkaksi.” Näin on varsin ymmärrettävää, että muistion yleisemmät hyveet jäivät vaille huomiota ja sen poliittiset ja agitaatiotavoitteet korostuivat.²⁷

²⁵ Mm. Björkstén kirjeet (3.3.1903), Paldan (?); Juva I, 238 viite 4; Juvan/Muistosäätiön arkistot (?)

²⁶ Vpa (31.12.1904)

²⁷ Rit. & A., prot. 1904-1905 I, 225-228; Cederholm, Kagalens uppkomst 159; Juva I, 279-280 ja viite 53

Suuren anomuksen vaikutuksia odotellessa P.E. Svinhufvud ja muut vastarinnan harjoittajat ottivat lomaa tai lakkoilivat valtiopäivätyössä. Svinhufvud muunmuassa ilmoitti poissaolostaan laki- ja talousvaliokunnassa, jonka puheenjohtaja hän oli. Poissaoloaan hän perusteli valtiopäiväjärjestyksen ja hallitusmuodon edellyttämän ”olojen säännöllisyyden” puutteella. ”Säännöllisyys” oli hänen mukaansa tulkittavissa takeiksi sana- ja toimivallan vapaudesta sekä valtiopäivien tekemien päätösten toimeenpanemisesta. Hänen suullinen esityksensä poissaolonsa perusteluista keskeytettiin kohdassa, jossa hän totesi maan hallituksen toimineen useissa tapauksissa ”mala fides”. Hänet sekä muut lakkoilijat korvattiin varajäsenillä.²⁸ Näillä valtiopäivillä hän esiintyi vielä sensuuria, pakkokutsuntoja ja Venäjän sotilasarhastoon tehtävien kompensatiomaksujen korotusta vastaan. Kaikissa oli hänelle enemmän tai vähemmän kysymys periaatteesta (laillisuudesta). Vuodesta 1897 asti esillä ollut äänioikeuden laajentaminen jäi noillakin valtiopäivillä vielä kesken. Mitä P.E. Svinhufvudin varsinaiseen asianjotoimintaan kiihkeinä oikeustaistelun vuosina kuului, jää tulevan tutkimuksen selvitettäväksi.

P.E. Svinhufvud toimi lisäksi 40 hengen delegaatiossa, joka jatkoi vastarintahenkisten valtiopäivämiesten yhteistoimintaa varsinaisten valtiopäivien päätyttyä. Delegaation toimiin liittyi paljon kansalaiskokous- ja tiedotustyötä. Pyrittiin hyväksi käyttämään Venäjän Japanin sodan ja kutsuntojen lykkäämisen aiheuttamaa nostetta. Svinhufvud toimi myös perustuslaillisten suurlakkoa valmistelevien edustajien ryhmän puheenjohtajana lokakuun 1905 lopulla. Vaikka perustuslaillisten piirissä ei ollut saavutettukaan yksimielisyyttä tulevan eduskuntauudistuksen muodosta, joka tapauksessa P.E. Svinhufvud valittiin lähestystöön, jonka tuli esittää tätä sekä muita vaatimuksia koskeva muistio senaatille ja kenraalikuvernöörille yleislakon puhjettua. Joulukuun lopussa säädyt kokoontuivat ylimääräisille valtiopäiville valmistelemaan uutta perustuslakia kansaneduskunnasta Suomessa.

1.2.6 Eduskuntauudistuksen valmistelija

P.E. Svinhufvud oli jo 1905 ehdolla senaattiin. Hänet kuitenkin syrjäytettiin poliittisista syistä ja nimenomaan venäläisen hallinnon toimesta. Syynä katsotaan olleen nimenomaan Hohenthalin puolustus. Hän tuli kuitenkin Hermansonin johtaman, uutta valtiopäiväjärjestyksestä valmistelevan komitean jäseneksi, johon hän olikin osoittanut suurta kiinnostusta. Häntä pidettiin jopa radikaalin modernina ja liberaalina erityisesti hänen naisten oikeuksille varauksettoman myönteisten näkemystensä vuoksi. Kerrotaan hänen vakuutelleen entiselle professorilleen Leo Mechelinille, että niin ikään entinen opettaja ja naisasian vastustaja Hermanson oli varmasti käännytävissä naisten oikeuksien taakse.²⁹ Hermanson liitti lopulliseen päätökseen kaikesta käännetyksestä huolimatta kuitenkin vastalauseensa, koska hän oli vakuuttunut – kuten nykyisin tavataan todistella liian aikaista vaalidemokratiaa

²⁸ Juva I 282-283; Vp R & A prot. 1904-1905 I, 364-385

²⁹ Juva I, 336; ks. Myös Leo Mechelinin arkisto, Muu poliittinen ja yhteiskunnallinen toiminta 1864-1913, kotelo 107, ”Unionen” (1913); myös Tekla Hultinin arkisto

vastustettaessa – että äänioikeuteen harjaantumattomat (naiset) lankeaisivat vain demagogien uhreiksi eivätkä heidän oikeutensa siten edistäisi vaan päinvastoin korruptoisivat demokratiaa. P.E. Svinhufvud osoitti avantgardismia myös kallistuessaan yksikamarisuuden puolelle. Tätä hän perusteli yksikamarisen eduskunnan suuremmalla auktoriteetilla ja tuensaannilla sekä sisältä että ulkoapäin. Ehdotuksensa valmistamiseksi komitea työskenteli asiantuntijavoimin täydennettynä rivakkaan tahtiin ja uuden valtiopäiväjärjestyksen luonnos valmistuikin jo 28. helmikuuta 1906. Ehdotuksen tarkempi läpikäyminen Svinhufvudin näkökulman ja osallisuuden selvittämiseksi jää myöhempiin tutkimuksiin.³⁰

P.E. Svinhufvud toimi väliaikaisilla valtiopäivillä myös lakivaliokunnan puheenjohtajana ja käsitteli jälleen muunmuassa erotettujen ja uusien virkamiesten kysymystä. Kysymyksestä muodostui tällöin kuten kaksi muutakin kertaa Svinhufvudin uralla varsin merkittävä yhteenotto. Tällä kertaa perustuslaillisten kesken syntyi kiistaa suhtautumisesta eri aikoihin ja eri suhdanteissa nimitettyjen virkamiesten virkatoimien pätevyydestä. Svinhufvud omaksui ensin varsin jyrkän kannan, perääntyi kuitenkin tahdikkaasti mutta samalla ”väsyi politiikkaan”. Hän ei halunnut olla osallisena kärjistämässä perustuslaillisten keskeisiä erimielisyyksiä tai korostaa siellä vallinneita toisistaan poikkeavia tulkintoja. Hän piti puheen, jossa pyrki sovitteluun sanottua ja rauhoitteluun varsin vaikutusvaltaista R. A. Wredeä, joka oli erityisesti jyrähtänyt lakivaliokunnan kantaa vastaan. Tämän jälkeen lähti kesällä 1906 pääkaupungista eikä siis halunnut katsoa loppuun viimeisiä säätyvaltiopäiviä.³¹

1.2.7 Oman tuomiokunnan tuomari

Keisarin kumottua Helmikuun manifestista alkaneet venäläistämistoimet avautui P.E. Svinhufvudillekin mahdollisuus palata Turun hovioikeuden asessoriksi, kun erotetuille ainakin teoriassa palautettiin heidän menettämänsä virat. Svinhufvud kuitenkin tuli valituksi Heinolan tuomiokunnan tuomariksi ja siirtyi sinne juuri kesällä 1906. Myöhemmin hän totesi nimenomaisesti väsyneensä politiikkaan tuolloin. Oliko Wredelle osoitetun puheen edellyttämä henkinen kompromissi ollut kovin raskas vai oliko väsähtämisen sijaan käsillä jonkinlainen kypsymiskriisi, johon usein liittyy *burnout*-kokemuksia? Mahdollisesti hiukan molempia. Tiedetäänhän kuitenkin, että P.E. Svinhufvud palasi useasti virkamieskysymykseen ja lopulta lähti Siperiaan juuri sen takia. Turun trauma siis seurasi häntä näinkin merkittävässä roolissa hänen kohtaloissaan. Hän tuli kuitenkin valituksi uuteen eduskuntaan Nuorsuomalaisen Puolueen kansanedustajana heti 1907 ja jatkoi edustajana aina vuoteen 1914. 1908 hän siirtyi Lappeen tuomiokunnan tuomariksi. Hänet valittiin yhdeksän kertaa eduskunnan puhemieheksi ja hänen jyrkimmät vuotensa jäivät

³⁰ Vp asiakirjat 1905-1906; Eduskunnan uudistuskomitean ptk:t 1905-1906; myös esim. Paasikiven arkisto III:4 jne

³¹ Esim. Juva I, 354-359

yhteisiä päämääriä sovittavan roolin varjoon. 1907 hän lausui eduskunnan syyspäivällisillä:

”Minussa ainakin on epäilemättömästi herännyt se vaikutus, että kyllä vakaumustaan eri puolueet (eduskunnassa) noudattavat, ja totta ja totuutta sittenkin tarkoitetaan (...) siitä seuraa että vastapuolen (...) mielipitettä arvostellessa täytyy ehdottomasti asettua sille kannalle, että nekin ovat vakavan, yhtä rehellisen harkinnan tuloksia kuin konsanaan omat mielipiteet ja jos kerran asioita näin arvostelee, luulisin, että katkeruus hyvinkin pian hälvenee ja parempi luottamus eri puolueiden välillä voi syntyä.”³²

Näin P.E. Svinhufvud siis ilmensi ja edusti oman kokemusperäisen dualiteettinsa kautta toiseuden ymmärtämisen ja kunnioituksen tärkeyttä – ja halusi edustaa sitä nimenomaan keskenään taistelevien poliitikkojen edessä. Tämä varsin jalomielinen ja vilpitön sovittelu oli mahdollinen varmasti juuri oman pitkäaikaisen uratavoitteen täyttymyksen ja sen aikaansaaman henkisen nosteen vuoksi. Tuomarin tehtävän omaksuttuaan hän ikään kuin palasi vahvemmin ennen erottamistaan toteuttamansa liberaalin pluralismin eli vapauden ja moniarvoisuuden yhteisen ihanteen taakse. Tuomarin tehtävässä luonnollisestikin vaaditaan lähdettävän liikkeelle kaikkien esitettyjen perusteiden samanarvoisuudesta. Objektiivisuus ja moniarvoisuus nousivat jälleen kaikkein korkeimmiksi ihanteiksi. Tuomarin identiteetti näytti vahvistavan tämän näkemyksen esiinnousua myös hänen poliittisessa minässään ja jyrkkyys väistyi. Se ei häipynyt mutta ainakin osaksi se muuttui lujudeksi, joka on jyrkkyyden sijaan avarakatseisempaa voimaa ilman yksisilmäisyyttä. Tuomarinahan hänen identiteettiään ei koskaan ole kuvattu jyrkäksi – päinvastoin.³³ Tässä vaiheessa nämä kaksi siis oletettavasti lähentyivät.

Eduskuntatyö oli kuitenkin katkonaista jatkuvien hajottamisten takia. Puhemiehen tehtävästä hän lopulta katsoi parhaaksi kieltäytyä, koska uudelleen kiristynyt venäläistämisaalto ei suvainnut Svinhufvudin valtiopäivien avajaispuheidenkaan kaltaista edustuslaitoksen arvokkuutta ja siten myös sen korrektiuden sääntöjä noudattelevaa kritiikin ilmaisua.³⁴

Lappeen tuomarin toimessa P.E. Svinhufvud joutui tavan takaa tekemisiin venäläistämistoimenpiteiden kanssa. Hän tunsii Bobrikovin ajan ja oman Turun hovioikeuden erottamisprosessinsa jälkeen saman, epäoikeudenmukaisen asiointilan vain jatkuvan. Hän omaksui entisen kantansa ja rohkaisi muitakin tekemään samoin vedoten kokemukseensa ja nykyiseen rehabilitaatioonsa. Kuuluisan uhkarohkeassa Terijoen laulu-, soitto- ja urheilujuhlien puheessaan kesällä 1913, joka jo oli viedä suoraan Siperian junaan, hän totesi:

³² Lehdistö mm. Uusi Suometar 22.9.1907, samoin HS ja Työmies; Juva I, 389-391

³³ Kuvauksia aikalaisilta, ks. erill. lähdeluettelo

³⁴ Ks. Elämäkerrat, oma näkemys ks. kirjeet

”Bobrikovin aikaan oli tilanne, joka kesti venäläisen virkavallan hyökkäykset (...) Olkaamme nytkin samoin. Pitäkäämme lujasti kiinni laistamme, älkäämme tunnustako itsellemme sitoviksi laittomia venäläisten lakeja.”³⁵

Vuotta myöhemminhänhän uusi erottaminen ja karkoitus sitten toteutuivat. Vaikka erottaminen ei liene olleen suoranainen yllätys, karkotukseen liittyi tietenkin erityinen eksistentiaalinen järkyttävyytensä. Niin moni oli Siperiaan kadonnut. P.E. Svinhufvudin tapauksessa Siperiaan kuitenkin lähti mukaan ensi alkuun vaimo ja avustaja. Ilman tukiverkon aktiivista toimintaa P.E. Svinhufvud perheineen olisi hyvinkin menettänyt kaiken, myös Kotkaniemen kodin.

Lappeen tuomarin toiminnasta on yleensä kerrottu vain näiden toisen venäläistämisaallon tapahtumien valossa ja muu tuomarintyö on jäänyt sen varjoon. Hän oli kuitenkin yhtä lailla pidetty ja arvostettu Lappeella kuin auskoltointiaikoinaan läntisessä Suomessa. Ajalta karjalaisten keskuudessa hänellä säilyi myös paljon luottamuksellisia suhteita muihin juristeihin ja vaikuttajiin, joita hän myöhemmissä toimissaan hyödynsi.

1.2.8 Prokuraattori

Siperian vuosien aikana P.E. Svinhufvudin poliittinen rooli jälleen vahvistui. Hän sai tukea, uutisia ja hän piti yhteyttä nimenomaan poliittisiin kontakteihinsa, myös saksalaismielisiin. Sankaripaluunsa jälkeen hänestä tuli Suomen korkein oikeudellinen virkamies eli prokuraattori vuosiksi 1917 – 1918. Hän tuli myös Suomen itsenäisyssenaatin puheenjohtajaksi ja sodan seurauksena valtionhoitajaksi aina kuningashankkeen kaatumiseen asti. Tällöin hän vetäytyi takaisin maaseututuomariksi – tällä kertaa jopa yhdeksitoista vuodeksi.

Ei ole epäilystäkään, että sekä Siperia että itsenäisyys- ja sisällissodan aika oli erittäin intensiivistä, haastavaa ja syvällisesti vaikuttavaa aikaa P.E. Svinhufvudin elämässä. Svinhufvud esiintyi jälleen edukseen tänä varsin lyhyenä mutta sitäkin vaikeampana, poikkeuksellista kestävyyttä ja johtajuutta vaatineena kriisiaikana. Prokuraattorina toiminta alkuvuodesta 1917 oli tämän periodin juridisesti värittynein aika. P.E. Svinhufvudille suorastaan tulvi valituksia ja kirjelmiä eri puolilta maata niistä oikeuden loukkauksista ja epäjärjestyksen aiheuttamista vakavista häiriöistä, joita nopeaan tahtiin rapautuva yhteiskuntajärjestys ja syvenevä ruokapula aiheuttivat. Hän uurasti näiden kanssa tehden aimo annoksen ylitöitä, tutkien ja läheten vetoomuksia toimeenpaneville elimille asioiden korjaamiseksi. Tilanteen epätoivoisuus, epäjärjestyksen paheneminen, rikollisuus ja voimattomuus kaiken edessä olivat varmasti äärimmäisen raskaita kantaa järjestystä ja Suomen väestön yksinkertaista hyveellisyyttä ihannointiin asti arvostaneelle Svinhufvudille. Hän

³⁵ Terijoen laulu-, soitto- ja urheilujuhlat, kesä 1913, ks. esim. www.vapaussota.fi/svinhufvud/terijoki.html

joutui henkilökohtaisesti ja virkansa puolesta todistamaan, miten vähäiset olivat oikeuden ja oikeudenmukaisuuden voimavarat tällaisessa tilantessa. Yhteiskunnallisen kriisin syöverit ja sen yksilöille aiheuttamat kärsimykset olivat hyvin ilmeisinä läsnä niissä tapauksertomuksissa, joita P.E. Svinhufvud yritti kahlata läpi ja joille hän turhautumista vastustaen etsi apua pitkinä työpäivinä.³⁶

P.E. Svinhufvud alkoi hyvin varhain uskoa ainoan ratkaisun löytyvän Venäjistä irtaantumisen kautta. Hän alkoi vaikuttaa itsenäisyyspyrkimyksen puolesta. Hän vakuuttui, että itsenäisenä ja ilman venäläisten voimien läsnäoloa suomalaisilla – mahdollisesti ystävällisten ulkovaltojen tuella – olisi mahdollisuus palauttaa järjestys ja yhteiskuntarauha maahan. Mitä kauemmin kriisi ehti syventyä, sitä traagisempi tuli olemaan järjestyneiden olojen uudelleen pystyttäminen. Jää laajemman tutkimuksen asiaksi selvittää tarkemmin niitä juridisia positioita ja strategioita, joita mullistavat vuodet 1917-1918 P.E. Svinhufvudilta edellyttivät. Joka tapauksessa hän onnistui ilmiömäisellä tavalla ja äärimmäisen paineen alaisena kohtaamaan monet erittäin räjähdysalltiit ja hyvin traagiset tilanteet sekä niiden jälkihoidon tarpeet. Vaikka Svinhufvud kriisin loppumetreillä vaihtoikin yllättäen liberaalin tasavaltalaisen vakaumuksensa monarkistiseen ja seisoi viimeisten joukossa kuningasajatuksen takana jääden siten ikään kuin kolmannen kerran poliittiseen vähemmistöön, voi kuvitella, että Kotkaniemeen paluu tällä kertaa kuitenkin oli kevein hänen kaikista syrjään vetäytymisistään (Turku 1903, Helsinki 1906 ja Helsinki 1918). Erittäin kovien koettelemusten jälkeen hän jälleen kerran pääsi keräämään voimia ”omille maille”, toteuttamaan omaa oikeus- ja yhteiskuntanäkemystään käytännössä.

1.2.9 Tuomarivaikuttaja

Seuraavat yksitoista vuotta olivat tuomaritoiminnan ja Suomen oikeusjärjestelmän vakauttamisen aikaa. Työ oli varmasti mieluista, koska juuri tätä oli P.E. Svinhufvud itselleen aina suunnitellut ja oli poliittiseen toimintaankin joutunut nimenomaan taistelllessaan sille edellytyksiä. Nyt hän saattoi siis hyvillä mielin tehdä käytännössä juuri sitä itsenäisen valtion oikeuslaitoksen virkamiehen työtä, jonka merkityksen puolesta hän oli valtiollisissa kysymyksissä itsensä peliin pistänyt. Hänen ansionsa asiointilan saavuttamisessa olivat tietenkin tunnetut.³⁷ Tuomarin tehtävien lisäksi P.E. Svinhufvudilla oli huomattavia luottamustehtäviä kuten uusi kausi Tapaturmavakuutus Oy Kullervon johtokunnan jäsenyydessä, puolustusteollisuuden Skohan ja Sakon hallintoneuvostojen toimet, Enso-Gutzeitin hallintoneuvoston toimet, KOP:n hallintoneuvoston toimet, Karjalan kulttuurirahaston isännistön toimet ja valtakunnanoikeuden jäsenyys. Kunniata ja luottamusta riitti siis varmasti, vaikka elämä ja ura olivat muuten maaseudulla vaatimattomampia ja vailla keskushallinnon valokeilaa. Kotkaniemen ja Lappeen tuomarin elämäntapa oli kuitenkin puolisoitten nuoruuden unelma yksinkertaisesta ja tervehenkisestä maaseutuelämästä.

³⁶ Senaatti, Prokuraattorin toimikunta, erityisesti kirje- ja päätöstaltiöt 1917 Db 106

³⁷ Eri tunnustuksen osoituksista, eläkeasiasta jne lukuisia lähteitä, ks. elämäkerrat

P.E. Svinhufvudilla oli lisäksi suojeluskuntalaisuudessa rakas harrastus, joka vetosi häneen varmasti monellakin tavoin. Svinhufvud arvosti sukunsa sotilasperinteitä, lisäksi ampuma- ja eräharrastuksen eri puolet olivat jo nuoresta asti kuuluneet hänen elämäänsä rentouttavina ja perheen ruokapöytääkin kartuttaneina ajanvietteinä. Svinhufvudin nuoruus sattuu lisäksi siihen aikaan, jolloin voimakas kansallisromantiikka hehkutti kansan keskuudesta nousevan puhtaan, vapaan ja viattoman luonnon voiman puolesta. Svinhufvudin usko ja samastuminen kansaan ja hyväuskoisuus kansan piiristä kasvavien liikkeiden voimaan, niiden siveellistävään ja sivistävään vaikutukseen ja kansan oikeuden tuntuun oli ilmeinen. Tässä mielessä hän oli romantikko. Euroopassa sotien välisenä aikana kasvoivat rinnan edellisen vuosisadan lopun humanistisista ja valistuksellisista vaikutteista ammentavat yhteiskunnalliset näkemykset ja niitä syövyttävät tai niiden varjopuolilla lymyilevät kaaoksen voimat. Myös P.E. Svinhufvudin keskushallinnon ulkopuolella vietettyinä tuomarin vuosina nämä ajan virtaukset ilmenivät monin tavoin.

Suojeluskuntalaisuus oli Svinhufvudille samanlaista yksityistä kansalaiskuntoisuutta edistävää toimintaa kuin yksityisen oikeuslaitoksen pystyttäminen aiemmin oli ollut. Hän uskoi hyvään yksilöissä ja yksilöiden tarpeista nousevissa liikkeissä, joilla pyrittiin yhteiskunnallisesti arvokkaisiin ja oikeudenmukaisiin päämääriin. Noina aikoina, jolloin raittiusmielinen Svinhufvud näki kieltolain epäonnistumisen, yhteiskunnallisen katkeruuden syvenevän ja talouden näkymien synkkenevän, hän pani paljon toivoa suojeluskunnan kaltaiseen yksityispohjaiseen aloitteellisuuteen. Hän näki sen mahdollisuudet valtiollista järjestelmää taipuisampana ruohonjuuritason katalysaattorina ja tahtoi uskoa vilpittömien yksilöiden pyytettämiin pyrkimyksiin ja siitä seuraavaan yhteiseen hyvään. Saksan historiasta tiedämme, miten monet intellektuellit etsivät samaa kipinää kansasta Weimarin tasavallan sotien välisessä käymistilassa. Vaikka ihanteellisuus monen kohdalla johti jälkeensä ajatellen poliittiseen naiviuteen ääriliikkeiden suhteen, oli siihen liittynyt vilpittömän arvostus kansan miehiä ja naisia kohtaan myös omiaan luomaan luottamusta monien dualiteettien, rakennemuutosten ja juopien yhteiskunnassa sotien välisenä eripurana aikoina.

1.2.10 Valtionvakauttaja

P.E. Svinhufvud ei kuitenkaan jäänyt maaseudun idylliin eläköitymään vaan haettiin jälleen politiikan päänäyttämölle, kun katastrofin uhka lähestyi. Hänet kutsuttiin pääministerin tehtäviin, kun tilanne oli kärjistynyt siihen pisteeseen, että Suomessa ryhdyttiin senaikaiseen versioon ”terrorismin vastaisesta taistelusta”.³⁸ Vaikka terrorismista ei tuolloin puhuttukaan, P.E. Svinhufvudin II hallituksen ohjelma alkaa tavoitteenasettelulla, joka voisi hyvin olla nykyaikaa:

³⁸ Ks. aiempi keskustelu Kansallisen Kokoomuksen piirissä, esim. J.K. Paasikiven arkisto, kansio IV:4, näkemyksiä IKL:n lakkauttamistarpeesta

”Tärkeimmäksi tehtäväkseen katsoo nyt toimeensa ryhtyvä hallitus valtakunnan (sisäisen) turvallisuuden lujittamisen. Tämä vaatii vallitsevissa oloissa varsinkin toimintaa valtakunnan perusteiden hävittämistä tarkoittavain, sen itsenäisyyttä ja vapautta vastaan suunnattujen maanpetoksellisten rikosten tukahduttamiseksi.”³⁹

Svinhufvudin hallituksen siis tuli saada kommunistien ja lapulaisten ääriainesten konflikti hallintaan.

”Kun hallitus toimii maanpetoksellisten voimien kukistamiseksi, pitää hallitus välttämättömänä, että kaikki laillisuudesta poikkevat teot ja toimenpiteet yksityisten kansalaisten tai kansalaispiirien puolelta heti lopetetaan.”⁴⁰

Tämä käytännössä poikkeustilaa vastaava turvallisuuskysymys leimasi P.E. Svinhufvudin pääministerin ja tulevaa presidentin alkukautta aina vuosikymmenen loppupuoliskolle asti. Kuuluisassa puheessaan 2. maaliskuuta 1932 Mäntsälän kapinallisille hän toisti nuo hallitusohjelman periaatteet:

”Tahdon täten henkilökohtaisesti kääntyä kaikkien suojeluskuntalaisten ja muittenkin puoleen, jotka ovat lähteneet aseellisen väkivallan teille, ja käskeä heitä (...) kuuliaisina laille viipymättä palaamaan kotiseuduilleen. Kukaan ei ole oikeutettu lähtemään paikkakunnaltaan aseistettuna ilman päällystön lupaa eikä kenenkään myöskään pidä kallistaa korvaansa kiihottajille ja värvääjille, jotka yrittävät yllyttää kansalaisia lähtemään ase kädessä taisteluun laillista yhteiskuntajärjestystä vastaan (...) Vielä tahdon sanoa niille monille, jotka jo katuen hairahdustaan ovat huolissaan heitä uhkaavasta rangaistuksesta, että jos he hetimiten palaavat kotoisiin askareihinsa, heitä ei uhkaa mikään rangaistus, mikäli he eivät ole olleet kapinaan yllyttäjiä. Rauha on kiireimmiten saatava maahan ja ne epäkohdat, joita valtiollisessa elämässämme on, sen jälkeen laillisessa järjestyksessä poistettavat.”⁴¹

Tietävästi hän joutui pitämään vielä kovasanaisemman puheen myös Linnan työhuoneessaan Mäntsälään aikoneen Eino-poikansa pysäyttämiseksi.⁴² Hän näyttää onnistuneen saamaan kontaktin sekä lapualaisiin että perheenjäsenensä.

Svinhufvud vetosi lakiin, kuuliaisuuteen ja järjestykseen – kriisihallinnalle tyypillisen turvallisuusprioriteetin mukaisesti. Puheessa on kuitenkin myös paljon piirteitä, joita voidaan ymmärtää kansallisromantiikan taustaa vasten. Vaikka kommunismin kauhu noihin aikoihin oli monissa piireissä mccarthyismin luokkaa, Svinhufvud ei siitä huolimatta uskonut kansan sisäiseen, aseelliseen välien selvittelyyn – huolimatta tai ehkäpä juuri vuoden 1918 kokemuksiinsa vasten. Tällöinkin ratkaisevana erona saattoi olla juuri ulkolaisten eli venäläisjoukkojen osallisuus. Svinhufvudin kuuluisassa puheessa esiintyy myös amnestia- ja hairahdusajatukset, jotka sopivat käsitykseen, että muutamat mädät omenat olivat saaneet sinänsä vilpittömän joukon

---

³⁹ VN ark., Hallitusohjelmat (4.7.1930 Svinhufvud II)

⁴⁰ sama

⁴¹ ks. Esim. www.vapausota.fi...

⁴² Juva I, s

suomalaisia johdettua harhaan. Näille hän halusi tarjota jo tässä vaiheessa isällisen, salomonilaisen tuomarin tapaan mahdollisuuden osoittaa lainkuuliaisuutensa vaikkakin *ex post facto* – palaamalla viipymättä koteihinsa.

Tästä tietenkin seurasi kritiikkiä asian jälkikäsitelyissä sekä eduskunnassa että oikeudenkäynneissä. P.E. Svinhufvudin tehtävä ei ollut helppo, ministereitä erosi ja kansakunnan sisäiset juovat verestivät näiden kysymysten vuoksi aina ”Talvisodan ihmeeseen” ja senkin jälkeen. Svinhufvud kuitenkin kahlasi läpi tämänkin kriisin kohti yhteiskuntarauhaa ja säännöllisiä oloja.⁴³

Presidenttikautensa jälkeen P.E. Svinhufvud siirtyi taas yksityishenkilöksi Kotkaniemen tilalleen jäätyään ikään kuin neljännen kerran vähemmistöön. Hän pääsi eläkkeelle ja nautti monista kunnianosoituksista. Hänen elämänsä viimeisiä vuosia varjostivat kuitenkin sodat ja sittemmin sairastuminen. Vuonna 1944 hän vielä kirjoitti muistion ”Testamentti kansalleni”, jonka hän oli ideoinut ja toteuttanut Martti Pihkalan kanssa.⁴⁴ Tämä melko pitkälle menevä ja suosiota vaille jäänyt postuumisti julkaistu kirjanen voidaan tulkita myöhäiseksi tuotokseksi, joka vallitsevissa sotaoloissa kuitenkin ehkä heijasteli sitä sotilassuvun perillistä ja romanttikkoa, joka P.E. Svinhufvudissa piili ja mikä oli varmasti suurelta osin pitänyt hänet pystyssä niiden kriisien ja synkkien haasteiden läpi, joihin hänen julkinen karriäärinsä liittyy ja joka toisaalta aina myös ajoi hänet takaisin tavallisen kansan asioiden pariin – omaan arkadiaansa.

1.3 Svinhufvudin juridiset strategiat

Kun edellä on alustavasti kartoitettu erilaisia tehtäviä, rooleja ja toimenkuvia, joita juristi P.E. Svinhufvud omaksui laajan ja värikkään uransa aikana, seuraavassa siirrytään sisäisempään näkökulmaan. Pohditaan siis erilaisia lähestymistapoja, joita hän valitsi kohtaamissaan sekä juridisissa että laajemminkin yhteiskunnallisissa kysymyksissä. Näihin valintoihin sisältyy paljon näkemystä, strategiaa, jopa taktiikkaa, mutta erityisesti ammattitaitoa ja kutsumusta. Eri ainesten, lähestymistapojen, tilannetajun ja osaamisen yhdistelmästä muodostuu kuva P.E. Svinhufvudista juristina ja on selvää, että totuudenmukainen kuva ei tällöin voi olla kovin pelkistetty tai yksiselitteinen. Tässä esikartoituksessa olen alustavasti ryhmitellyt eräät havaitsemani kokoavat piirteet viiteen kategoriaan: idealistiseen liberalismiin, oikeuden autonomisuuteen, legitimitetin/antiformalismin vaikutteisiin, managerialismiin ja kriisihallinnolliseen taitotietoon.

P.E. Svinhufvud juristina kuten ihmisenäkin kasvoi ja kehittyi maailmansa ja tilanteensa mukana. Tätä ei pidä tulkita niin, että Svinhufvud sen enempää kuin

⁴³ Presidenttiajasta elämäkerrat ja erillisteokset, ks. erill. lähdeluettelo

⁴⁴ Martti Pihkalan arkisto, esim. kansio 2, yksityisarkistot, KA

kukaan toinenkaan henkilö olisi vääjäämättä yhteiskunnan ja ajan virrassa ajelehtiva ajopuu tai tuuliviiri. Identiteetti – jota tässä siis etsitään – muodostuu juuri niistä yhdistävistä tekijöistä, jotka luovat tunnistettavan kuvan tästä yksilöstä ja juristista.

Ehkä tunnetuin perusluonnehdinta P.E. Svinhufvudin juridisesta identiteetistä ja strategiasta pyörii perustuslaillisuuden ja legalismin – laillisuuden ja oikeusvaltiollisuuden – ympärillä. Näitä hän toki ajoi elämänsä ja uransa varrella aina sankarillisuuteen asti. Kuva perustuslaillisesta legalistista jää kuitenkin avoimeksi tai köyhäksi, kun tarkastellaan suurennuslasilla juristi Svinhufvudin monia rooleja hänen pitkän uransa moneen kertaan mullistuneita olosuhteita vasten. Vaikka hänen luonteessaan kerrotaan olleen aimo annos härkähäpäisyyttä, se ei näytä estäneen häntä huomioimasta olosuhteiden muutoksia ja sopeuttamasta toimintaansa niihin. Voidaan kysyä, oliko esimerkiksi yhtäaikainen toimiminen prokuraattorina ja valtionhoitajana sen perustuslaillisuuden mukaista, jonka takana hän seiso. Tai oliko Hohenthalin puolustuspuhe liberaalin legalismin mukainen. Myös parlamentarismien osalta Svinhufvud teki presidentti- ja pääministerikaudellaan mainittuja poikkeuksia, joita poliittiset historioitsijat ovat laajalti ruoutineet. Hän ei siis ollut härkähäpäinen ainakaan siinä mielessä, että olisi pitäytynyt yhteen juridiseen tai yhteiskunnallisfilosofiseen suuntaukseen kaikissa olosuhteissa. Dualiteetit loivat toiseuden kokemusperäisen ymmärtämisen valmiudet ja ilmenivät hänessä myös nimenomaan valmiutena uusien innovatiivisten strategioiden kehittelyyn ja omaksumiseen.

1.3.1 Idealistinen liberalismi

P.E. Svinhufvud kasvoi ja sai koulutuksensa kansallisromantiikkaa inspiroineen liberalismien kukoistusajalla, jolloin parlamentarismi, autonomia ja usko valistuksen sivistyneeseen yksilöön kasvoi maassamme. Tämä optimismi, vilpittömän usko suomalaisuuteen ja yksinkertaiseen hyveeseen, antoivat hänelle romantikon piirteitä mutta myös voimaa kestää raskaiden kokemustensa haasteet. Panslavismi ja sen soveltaminen myös Suomeen alkoi konkreettisesti nousta vasta Svinhufvudin valmistuttua juristiksi. Voidaan sanoa, että molempien oikeuksien kandidaatti P.E. Svinhufvud oli valmistuessaan ahkerasti opiskellut, tunnollinen ja liberaali juristi, joka hakeutui auskultoimaan tarkoituksenaan jakaa oikeutta kansalaisille. Auskutointi- ja hovioikeuden alkuaikojen asianajotoiminnasta ei ole tässä esikartoituksessa käsitelty mitään asiakirjoja, joista olisi voinut päätellä hänen tuolloisia strategioitaan. Käräjätuomarina toimiessaan hän kuitenkin onnistui yhdistämään laillisuuden ylläpitämisen ja kansansivistämisen antaessaan tuomioita ja tulkittaessaan lain joskus hyvin vanhakantaisiakin tekstejä niin, että kansalaisetkin ymmärsivät asiainsa juridiset perusteet ja tuomion. Tällaisena hänen roolinsa toteutti liberaalin legalistin ideaalia parhaimmillaan.⁴⁵

Lainvalmistelukunnassa hänen työnsä muuttui tutkimukselliseksi. P.E. Svinhufvud sai tehtäväkseen juuri ulkomaisten järjestelmien ja alan tutkimusten läpikäymisen.

⁴⁵ Ks. Esim. Juva I, 71-73 ja myöhemmältä ajalta esim. Wuolijoki, Tanner, auskultantit

Hänen kielitaitonsa suuntautui lähinnä saksaan, ruotsiin ja venäjälle, mutta lainvalmistelukunnan kerrotaan tutkineen myös Ison-Britannian ja Ranskan järjestelmiä. Vuosisatojen vaihteessa oikeustieteessä vallitsi vahva positivistinen suuntaus, joka oli syrjäyttänyt luonnonoikeudelliset opit. Hans Kelsenin edeltäjät esimerkiksi Jellinek ja Kaufmann alkoivat lähestyä oikeuden itsenäisyyden ja tieteellisen metodiikan kehittelyä tai ainakin siihen johtaneita polkuja. P.E. Svinhufvudin juridinen identiteetti vahvistui siis tässä vaiheessa oikeusteorian, oikeudellisen päättelyn, logiikan ja systematiikan puolella. Lainvalmistelukunnan nuorena jäsenenä hänen ei tarvinnut ja hän tuntui tietoisestikin tuolloin väistelleen oikeuspoliittista otetta. Erinomaisen tien tähän strategiaan tarjosi silloin juuri lainopillinen, teoreettisesti sivistynyt tutkimuksellinen suuntaus. Vaikka Svinhufvudia ei ole koskaan pidetty kirjallisesti tuotteliaana juristina tai teoreetikkona, nämä vuodet kuitenkin loivat siihen sekä valmiudet että kokemusta.⁴⁶

Onkin mahdollista, että toisissa olosuhteissa P.E. Svinhufvud olisi lähtenyt kirjalliselle uralle. Kun hänen piti selvittää itselleen monimutkaista kannanmuodostusta, hän nimittäin turvautui kirjoittamiseen. Tällöin tulee mieleen erityisesti aika, jolloin hän palasi Turun hovioikeuteen Helsingin komennuksen jälkeen vuoden 1902 alusta. Hänen paluunsa ajoittui aikaan, jolloin kiistanalaisen asevelvollisuuslain seuraukset aktualisoituivat tuomioistuinlaitoksen keskuudessa. Kun eräät virkamiehet, maistraatit ja kirkkoherrat kieltäytyivät kyseisen lain noudattamisesta tai sen julistamisesta, nosti prokuraattori Eliel Johnsson (Soisalon-Soininen) kenraalikuvernöörin määräyksestä syytteitä näitä kohtaan.

1.3.2 Oikeuden autonomia

P.E. Svinhufvudin palatessa Turussa oli meneillään kysymys Uudenkaupungin maistraatin syytteen käsittelystä. On tunnettua, minkä kannan hän omaksui. Tiedetään myös, että häntä pidettiin jo tuolloin varsin vaikutusvaltaisena henkilönä tuomariston keskuudessa. On sen sijaan vähemmän tunnettua, miten hän toimi muodostaessaan kantansa. Hän kysyi itseltään, miten hovioikeuden tuomarin tuli toimia kieltäytyjien tapauksissa, ei suinkaan muodostanut kantaansa ”mutu”-tyyliin eikä suostunut pohjaamaan sitä poliittisiin sympatioihin. Hän toimi perusteellisesti ja virkavastuuntuntoisesti. Hän lähestyi kannanmuodostusta juristitutkijan tavoin heijastelleen lainvalmistelukunnan toimintatapojaan. Ennen kuin esitti kantaansa muille hovioikeuden jäsenille, hän laati aiheesta tutkielman perustellen ja ruotien tilannetta, siteeraten kansainvälisiä lähteitä ja tutkijoita. Hän vieläpä lähetti muistionsa auktoriteeteille ja kommentaattoreille Helsinkiin – Wredelle, Hermansonille ja Ståhlbergille. Kommentit saatuaan hän esitteli muistionsa hovioikeuden presidentti Strengille pyrkien perusteltuun debattiin ja tieteellispohjaiseen kannanmuodostukseen.⁴⁷

⁴⁶ Lvk arkistot, ks. yllä

⁴⁷ Kirjeet, esim. K.J. Ståhlbergin arkisto; elämäkerrat

P.E. Svinhufvudin muistio tietenkin päättyi perustuslaillisten menettelyjen puolustamisvelvollisuuden kannalle, toisin sanoen kieltäytyvien virkamiesten tueksi.⁴⁸ Streng puolestaan oli päätenyt myöntöväisyyssuuntauksen kannalle. Svinhufvudin strategia esimiehensä suhteen perustui siihen, että hän uskoi liberaalille sopivalla tavalla, että politiikasta itsenäinen oikeudellinen argumentti tuettuna kotimaisin ja ulkomaisin juridisin auktoriteetin voisi vakuuttaa vastapuolen, jos vastapuoli nimittäin liberaalille ideaalille niin ikään uskollisena lähestyisi asiaa objektiivisesti ja analyttisesti. Tämä olisikin varmasti ollut mahdollista, jos tuomioistuinten ratkaisuissa olisi tuolloin (tai koskaan) ollut kyse yksinomaan juridisen totuuden tai yhden oikean tulkinnan löytämisestä. Ehkä se turhautuma, jonka P.E. Svinhufvudin strategia koki – ahkerasta ja perusteellisesta iltapuhdetutkimustyöstä huolimatta – sai hänet hylkäämään kirjallisen tien ja juridisen totuuden tieteellisen etsinnän.⁴⁹ Saksassa Kelsen ja muut vasta aloittivat *Reine Rechtslehren* synnyttämistä. Strengin ja Svinhufvudin melko tyylyssä debatissa kiteytyy kuitenkin jo tuolloin paljon siitä keskustelusta, joka muokkasi ”puhtaasta lainopista” oikeudellista managerialismia 50- ja 60-lukuihin mennessä.

Streng omaksui puhtaan lainopin kritiikin vastatessaan P.E. Svinhufvudin muistioon. Hän totesi muunmuassa, että se perustui ”kamariteorioihin” jotka olivat ”ilman todellisen elämän tukea”.⁵⁰ Näin hän heijasteli realismin käsityksiä tuomarin toiminnan realiteeteista ja oikeuspolitiikasta. Toisaalta Streng vetosi myös tiukan kuivakkaaseen oikeusformalismiin sanoessaan, että suvereenin hallitsijan asiallisesti promulgoima laki ei voi olla virkamiehen eikä tuomarin kyseenalaistettavissa. Muunlaiset väitteet johtaisivat täydelliseen subjektiivisuuteen ja anarkiaan. Näiden argumenttinsa viimeisenä niittinä hän tahtoi varoittaa nuorta Svinhufvudia sanoen ”virkamiehen ei tule puuttua politiikkaan”, mihin tämä omaan logiikkaansa nojaten saattoi vastata vain: ”Ei tämä ole politiikkaa”.⁵¹

Kahden vastakkaisen logiikan päätelmät tai kahden erilaisen hermeneuttisen tulkinnan horisontit eivät siis kohdanneet. Tähän toistensa ohi puhumiseen kiteytyi P.E. Svinhufvudinkin omaksuman liberaalislegalistisen lainopin lama 1900-luvun alussa. Oli varmasti turhauttavaa kuulla esimieheltään ja tämän esimieheltä – Suomen korkeimmalta juridiselta virkamieheltä (prokuraattori Johnsson/Soisalon-Soiniselta), joka vieraili asian vuoksi Turussa – että juuri se, mitä Svinhufvud teki motiivinaan uskollisuus politiikasta vapaata lakia kohtaan, nähtiin vastapuolella nimenomaisesti politikointina. Eikä se ollut pelkkää triviaalia saati pahantahtoista tarkoitushakuisuutta vaan eräs oikeuden ikuisuuskysymyksiä. Streng oli varmasti tehnyt omat pohdintansa kokemuksensa nojalla *bona fides*. Hän oli tuomarina noihin päiviin asti kaikesta päätellen kunnioitettu ja pidettykin.⁵²

⁴⁸ Juva mainitsee muistion kadonneen

⁴⁹ Vrt. Gummerruksen kokemukset, yllä

⁵⁰ Juva I 194-195; ks. Myös kirjeet, Streng, Johnsson, Ståhlberg, Sohlman jne; PES muistelmat, 35

⁵¹ Strengin muistelmat (VA)

⁵² Ks. Juva, yllä

Oikeuden ja politiikan rajankäynti on nykyisinkin vähintäänkin yhtä polttava, vaikea ja mielenkiintoinen dilemma kuin Svinhufvudin ja Strengin debatin aikoihin. Muunmuassa Martti Koskenniemi on tutkimuksissaan osoittanut, että tarkastelijan tulokulmasta riippuen – kuten Svinhufvudin ja Strengin tapauksessa – päinvastaiset oikeudelliset kannat voidaan tulkita poliittisiksi ja taas toisaalta puhtaan oikeudellisiksi. Koskenniemen klassikkoteos *Apology to Utopia* (1989) kuvaa oikeudellisten debattien heiluriliikettä pragmaattis-politisoituneiden tulkintojen ja käytännölle vieraiden ihanteiden välillä.⁵³ Eri positioita muodostettaessa tehdään erilaisia ratkaisuja muunmuassa formalismin ja antiformalismin sekä juridisen aktivismin ja passiivisuuden rajoista. Lopputulos on kiinni rajanvedoista ja siitä konsensuksesta, joka näistä kulloinkin vallitsee.

P.E. Svinhufvudin nuoruusvuosien aikaan tällaista konsensusta ei ollut tai ainakin se vaihteli melko häilyväisenä heijastellen yleistä epävarmuutta ja poliittista kriisitunnelmaa. Välillä myöntäväisyysuuntaus näytti määräävän rajalinjat ja tuomareita erotettiin. Toisaalta erotetut saivat ajoittain nostetta vastarinnan voimistuessa. Milloin yksi, milloin toinen oli toiminut laittomasti. Koskenniemen tutkimuksen äkkipikaisimmat kriitikot ovat syyttäneet tällaista heilurikäsitystä nihilistiseksi ja politiikalle alistaiseksi. Vaikka sittemmin ääni kellossa on pääosin vaihtunutkin, kirjallisen ja tutkimuksellisen juridiikan häipymistä P.E. Svinhufvudin juridisten strategioiden joukosta noihin aikoihin voidaan ehkä pitää esimerkkinä tällaisesta ”nihilistisestä” kolauksesta puhtaalle oikeudelliselle ideaalille. Vaikka P.E. Svinhufvud on vasta tämän jälkeen hankkinut varsinaisen legalistin maineensa, on tässä nähtävissä jonkinlainen taitekohta tai murros nuoruuden idealismin ja poliittisesti realistisemmän tai ’kypsemmän’ juristin identiteettien muodostumisessa.

Tällainen tulkinta voidaan esittää ensinnäkin, koska P.E. Svinhufvud ei sittemmin tiettävästi lähtenyt julkaisemaan omia juridisia päättelyitään. Olisiko käynyt toisin, jos Streng olisi ollut ymmärtäväisempi muistiota kohtaan tai toisaalta jos Svinhufvud olisi saanut jonkin tuolloin hakemistaan maaseututuomarin viroista ja päässyt pois Turusta ennen erottamiskriisiä. Hän olisi selvästikin mielummin ottanut etäisyyttä epämiellyttäväksi kääntyvistä kiistoista ja Turun hovioikeuden joutumisesta politisoitujen riitojen polttopisteeseen. Hänet voisi hyvin kuvitella leppoisana tuomarina maaseudulla jakamassa oikeutta, seuraamassa erityisesti Saksan nousevaa oikeustiedettä ja kirjoittelemassa pöytälaatikkoon syvällisempiä pohdintojaan.

Toinen huomio on se, että rauhallisen elämän kaipuustansa, politiikan ja kiistojen välttelynsä ja kasvavan perheensä ajankäytön ja stabiliteetin vaatimuksista huolimatta hän liittyi erottamisensa aikoihin kagaaliin. Se on siinä määrin hänen aiemman elämäntapansa vastainen ratkaisu, että lienee syytä ottaa kirjaimellisesti hänen omat toistuvat luonnehdintansa, että hänet tuolloin ja myöhemminkin ”vedettiin mukaan” politiikkaan. Taustalla on varmasti ollut henkilöitä, joihin hän on luottanut ja tukeutunut erityisesti erottamiskriisissä sekä näitä kohtaan tunnettua lojaalisuutta.

---

⁵³ Ks. Viitteet Martti Koskenniemen tuotantoon, Erik Castrén instituutin internet-sivusto ...

Lojaalisuus huomattavasti paremmin kuin aktivismi sopii P.E. Svinhufvudin vastuulliseen, tyyneyttä ja järjestystä arvossa pitävään luonnekuvaan.

1.3.3 Legitimiteetti – antiformalismi

P.E. Svinhufvud oli hyvä esiintyjä. Koko hänen uransa ajan hänen juridinen strategiansa hyödynsi selkeää ja voimakasta retoriikkaa, sujuvaa sivistynyttä suomea, vakuuttavaa esiintymistapaa ja sitä tukevaa fyysistä läsnäoloa, *'stage-presence'*ä tai lavasäteilyä, josta hän on kuuluisa. Lisäksi historioitsijan opinnot ovat epäilemättä olleet omiaan auttamaan narratiivien – tapauskertomusten logiikan – rakentelussa, joka tietenkin on eräs olennaisimpia osia vakuuttavassa todistelussa. Tuomarina Svinhufvud koettiin perusteelliseksi. Hän perehtyi tapauksiinsa asiallisesti ja tulkitsi lakia selkeästi. Nämä ominaisuudet tekivät hänestä sellaisen *tuomari-ikonin*, jona tuomari perinteisesti länsimaissa halutaankin nähdä: myyttisenä isähahmona tai viisaana mutta ankarana kuningas Salomonina – joka tapauksessa maskuliinisen oikeudenmukaisuuden arkkityyppinä, joka nousee lakien ja järjen avulla puolustamaan väärinkäytösten uhreja ja ratkomaan subjektiivisten intressiristiriitojen aiheuttamia selkkauksia. Aikalaisasianajaja Sulo Wuolijoen sanoin:

”Kun P.E. Svinhufvud istui tuomarinpöytänsä taakse kiiltonappinen frakki yllään ja suuri puukko frakinliepeen alta näkyen, niin kyllä silloin koko käräjäkuntaan tuli se ehdoton varmuus, että pöydän takana istuu nyt personoituna itse Ylistettävä Oikeus.”⁵⁴

Hän oli pidetty, ihailtu ja viihtyi juristina. Toisaalta hänen taitonsa ajaa asioita jurismien avulla – eikä jurismien asioiden avulla – huomattiin ja se johti hänen uransa ajoittaiseen voimakkaaseenkin politisoitumiseen.

Erikoisimpana kagaalin ajoilta nousee esille Lennart Hohenthalin puolustus.⁵⁵ Ilman Turun hovioikeuden kokemusta ja jonkinlaisena vastareaktionä siihen on vaikea nähdä juuri P.E. Svinhufvud Hohenthalin puolustusasianajajana. Ensimmäkin puolustuksen ottaminen merkitsi varmaa leimautumista kagaalin ytimeen ja siten sinänsä jo riittävää perustetta Siperiaan kyyditykselle. Senaattiin valinnan estekin se tietenkin oli kuten myöhemmin kävikin. P.E. Svinhufvudin tapauksessa ja taloudellisessa tilanteessa Siperia ja muut vaikeudet olisivat varsinkin tuolloin merkinneet erittäin suurta riskiä sekä itselle että perheelle, koska ei ollut harvinaista, että Siperiasta ei koskaan palattu ja että muitakin katoamisia sattui. Tästä kaikesta Svinhufvud oli hyvin tietoinen. Toisekseen Svinhufvudin rauhallinen, moniarvoinen, rehellinen ja liberaali persoona sopii huonohkosti palavasilmäisten aktivistien ja kaksoisagenttien intriigien ytimeen. Oli Svinhufvudin kagaalipuhilla sitten millainen

⁵⁴ S. Wuolijoki, Kun olin asianajajana, 102; ks. Juva I, 464-5

⁵⁵ Puhe Lennart Hohenthalin puolustukseksi, Malmström Kuopio 1905

tausta tahansa, hänen juridisten strategioidensa tarkastelussa Hohenthalin puolustuspuhe muodostaa eräänlaisen poikkeuksen. Svinhufvudin huhtikuussa 1905 pitämä puhe vilisee kaikkea muuta kuin aiemmin tunnetun molempien oikeuksien kandidaatin ja hovioikeuden auskultantin liberaalia lainopillista katsomusta.

Vaikka Svinhufvud piti Bobrikovin ampunutta Eugen Schaumannia tunnetusti niinkin suuressa arvossa, että asennutti presidenttinä ollessaan Valtioneuvoston linnan käytävän seinään kunnioittavan muistoplakaatin ”*Se pro patria dedit*”, Hohenthalin teko ei koskaan saavuttanut samanlaista gloriaa. Yleisellä tasolla syiksi on mainittu muunmuassa uhrin suomalaisuus, murhaajan tunkeutuminen valepukuisena uhrin kotiin, laukausten vaihto uhrin perheen jäsenten kanssa ja pelkuruudeksi tulkittavissa oleva pako. Schaumanhan saavutti kyseenalaista legitimitettä sovittamalla tekonsa kuolemallaan. Näistä asianhaaroista välittämättä P.E. Svinhufvud otti suuren henkilökohtaisen riskin puolustaessaan Hohenthalin tekemää poliittista murhaa ja hankki suuren joukon vihollisia. Svinhufvudin taipumukset jokaisen yksilön oikeuksien kunnioitukseen ja siten tässäkin tapauksessa Hohenthalin perusoikeuteen saada kunnollinen puolustus ovat tietenkin eräs painava syy jutun ottamiseen. Toisaalta kuitenkin itse puolustuspuhe poikkeaa siitä, mitä ihmisoikeusorientoituneelta puolustusasianajajalta olisi odottanut. Voidaan kysyä, onko puhe noissa poikkeusoloissa taiteilevan asianajajan tilannestrategiaa, vetoamus kansanliikkeeseen syytetyn puolesta vai kagaalin periaatteiden julistusta virallisella foorumilla. Joka tapauksessa muutos vuoden 1902 juridiseen strategiaan verrattuna on huomattava.

P.E. Svinhufvudin puheessa murhatekoa puolustetaan muunmuassa kansan oikeudella itsepuolustukseen sotatilan kaltaisessa tilanteessa; Antiikin aikaisella oikeudella kaataa tyranni; ja uhrin osallistumisella sortotoimien toteuttamiseen. Svinhufvudin mukaan Johnsson Soisalon-Soininen oli syyllinen passiivisuuteen ja alistumiseen ”väkivaltahallinnolle” ja lisäksi vielä määrätietoiseen toimintaan sen edesauttamiseksi:

”(...) Johnsson todellisuudessa toimi vihollistemme neuvonantajana opettaen heitä käyttämään oikeutuksen varjolla hyväkseen Suomen lakia suomalaisia vastaan.”⁵⁶

Toisin sanoen Svinhufvud argumentoi, että uhri ansaitsi tulla rangaistuksi, vaikka hän on ollut täysin – varmasti jopa kiusallisen – tietoinen tällaisen argumentin arvottomuudesta tuomioistuinforumilla. Svinhufvud myös puolusti Hohenthalin tekoa rinnastuksilla Eugen Schaumaniin, joka siis edellä kuvatusti oli saavuttanut jonkinlaisen populaarin hyväksynnän. Tämäkään ei tietenkään kantanut nimenomaan tuomioistuimen oikeudellista näkökulmaa ajatellen. Svinhufvud kuitenkin esitti, että Schaumanin lailla Hohenthal oli toiminut vastarinnassa hallitusjärjestelmää vastaan. Hallitsijan ja tämän alaisen hallinnon prokuraattori mukaanlukien Svinhufvud puolestaan mainitsi rikkoneen hallitusmuodon, siis perustuslain, pykälää ja siten syyllistyneen valtionkavallukseen.

---

⁵⁶ sama

Puolustuksen rajuus ja siihen liittyvät riskit ovat muuten sovittelvaisuuteen pyrkineen P.E. Svinhufvudin suussa varsin erityislaatuista. Hän todella näytti tuntevan, että menetettävää ei ollut. Svinhufvud vetosi monin tavoin kansaan ja kansan itsepuolustusosoikeuteen sen kokiessa hallinnon...

”(...) Bobrikoffin diktaattorivallalla varustettuna ja pistimiin turvaten rautaisin käsin ajavan maatamme tuohon, väkivalloin kukistaen kaiken vastarinnan ja herättäen kauhista kansassa.”

Hän jatkoi:

”Tuhansittain perheitä saatetaan onnettomuuteen, maan kehitys sekä sivistyksessä että hyvinvoinnissa ehkäistään... (ja) (k)un muistaa että kansa, jos se olisi voinut yhtyä yhteiseen voimainponnistukseen, jos sen valta olisi ollut yhtä suuri kuin sen oikeus on selvä, olisi ollut oikeutettu karkoittamaan kaiken vääryyden ja palauttamaan laillisuuden maahan, *silloin on myöskin selitettävissä, että yksityisen teot, jotka ovat suunnatut tuhoa tuottavaa järjestelmää vastaan, käsitetään kansan oikeuden puolustamiseksi, sen elinetsijien suojelemiseksi.*”⁵⁷

P.E. Svinhufvudilla kieltämättä oli puheen lahja mutta puolustuspuhe menee tietoisestikin päätöksen puolelle. Voimakkaasti kansan tahtoon ja tunteisiin vetoava retoriikka oli toki melko yleistäkin niin kutsutun Suomen kysymyksen oikeustaistelija-juristien julkilausumissa mutta sitä harrastettiin yleisemmin Suomen ulkopuolella ja muilla foorumeilla kuin kotimaisessa tuomioistuinlaitoksessa. Siksi herääkin kysymys, oliko tämän puolustusstrategian valinta nimenomaan Svinhufvudin mielestä paras mahdollinen strategia asianajon näkökulmasta, oliko tarkoitus käyttää tuomioistuinta kagaalin aatteiden kuuluttamiseen vai kenties kyynis-realistisessa mielessä saada tukea ja hiljaista hyväksyntää aktivistin tulevalle paolle.

Harkittua kylmäveristä murhaa on tietenkin vaikea puolustaa, kun mielentilaan ei erityisesti vedota. Oliko vetoamus itsepuolustusosoikeuteen samalla myös jonkinlainen vetoamus kansan kärsimyksen herkässä nuorukaisessa aikaansaaman mielentilan huomioonottamiseksi? Toisaalta tulee mieleen, että tuomion ollessa ennalta selvä puolustuspuhe toteutti ensisijaisesti muita tarkoituksia kuin varsinaista perusoikeutta juridiseen puolustukseen. Mikäli näin oletetaan, Svinhufvud olisi siis hyväksynyt hoitaakseen poliittisen tehtävän juridisen toiminnan kaavussa. Oliko näin siis käynyt tässä vaiheessa, oliko kagaali muokannut pettyneestä liberaalista legalistista strategisen realistin? Niin tai näin, tällainen vaikutus on varmasti ollut läsnä sen laajemman piirin pohdinnoissa, joka Hohenthalin puolustuksen järjesti. Kuinka hyvin tämä on Svinhufvudille sopinut, jää vielä tutkittavaksi.

Juridisen strategian kannalta tulkinta voi olla kuitenkin monitahoisempi ja siten kiinnostavampi kun, kuten edellä ehdotin, tarkastellaan puolustuspuhetta verrattuna

---

⁵⁷ sama

Turun hovioikeuden paria vuotta nuorempaan P.E. Svinhufvudiin. Tuolloin liberalistis-legalistisesti ja oikeustieteen keinoin argumentoineen Svinhufvudin vastapuolena oli Strengin ohella nimenomaan tuo Hohenthalin 1905 murhaama prokuraattori Johnsson Soisalon-Soininen. On ilmiselvää, että tunteen tasolla vastapuolen – nimenomaan sen tahon joka oli murskannut Svinhufvudin oman uran ja unelmat – väkivaltainen kuolema ei ole voinut olla vaikuttamatta. Voimakkaasti oikeudentuntoisena ja kristillismoraalisen kasvatuksen saaneena Svinhufvud koki varmasti hyvinkin ristiriitaisesti tällaisen tilanteen ja sen herättämät tunteet.

Miten sitten liberaali yksilön oikeuksien puolustaja joutuu mukaan poliittisen murhan legitimointiin, miten hän selittää ja sovittaa yhteen tunteensa ja oikeuskäsityksensä? Ristiriitaiset tunteet pääsivät ehkä pintaan puolustuspuhetta kirjoitettaessa. Svinhufvudilla oli tapana muutenkin tarkastuttaa puheitaan ja on ilmiselvää, että varsinkin Hohenthalin tapauksessa puolustuspuheen laatimisprosessin aikaan oli monta toinen toistaan intohimoisempaa kokkia keittiössä. Svinhufvudin puhe rajuimman retoriikkansa alla heijastelee sellaista liberalistis-legalistisen strategian mitätöitymistä, mitä hän ehkä Strengin ja edesmenneen prokuraattorin asenteissa koki; lisäksi vielä henkilökohtainen mitätöitymisen kokemus.

Puolustus pyrki hyväksikäyttämään maallikkoväestön moraalista oikeudentuntoa, kansainvälisen oikeuden itsepuolustus-oikeuden rinnastetta ja todellakin Antiikin Ateenan maksimiä, jossa vapaan kansalaisen oikeutena oli kaataa tyrannihallitsija viime kädessä voimakeinoin. Näillä argumenteilla Svinhufvud pyrki parhaimmillaankin populaariin legitimaatioon ja ehkä jossain määrin lieventäviin asianhaaroihin eikä sinänsä positiivis-oikeudelliseen puolustukseen. Ateenalaisesta maksimista puhuessaan hän totesikin ”(v)alitettavasti meidän oikeutemme ei tunne tätä periaatetta” osoittaen tietoisuutensa siitä, että Antiikin alkulähteisiin vetoaminen vei hyvin kauaksi lain sovelluksesta ja positivismista, joka tuolloin jo vallitsi juridiikan piirissä. Vaikka klassikkojen tuntemuksella pystyy sivistyneessä debatissa aina keräämään ainakin irtopisteitä, Svinhufvud ja hänen tuomarikuulijansa tiesivät yhtä hyvin itsensä Platonin ja Aristoteleen kakistelleen juuri näiden subjektiivisuuden porsaanreikiä pullottavien maksimiin kanssa. Puhuessaan näin hän siis tietoisesti perääntyi varsin kauaksi siitä oikeuden itsenäisen tilan etsinnästä, joka myöhemmin kehittyi erityisesti Kelsenin vaikutuksesta puhtaan oikeuden ihanteeksi ja joka oli saanut Svinhufvudin korostamaan Strengille vielä 1902 kesällä, että oikeudellisessa kannanmuodostuksessa ei ole eikä pidä olla politiikkaa. Näin tulkiten Svinhufvudin juridisten strategioiden heiluri oli heilahtanut utopiasta apologiaan – ääripäästä toiseen. Ja kuten tiedämme, heilurin liike jatkui ja tulossa oli huomattavasti sovittelevampia, sofistikoituneempia, ehkä manageriaalisempia strategisia positioita, kuten sotien jälkeisessä oikeustieteessäkin sittemmin.

1.3.4 Managerialismi

P.E. Svinhufvud toimi väliaikaisilla valtiopäivillä myös lakivaliokunnan puheenjohtajana ja käsitteli siellä lukuisia edellisten vuosien toimien laillisuutta

koskevia seurauksia, muunmuassa erotettujen ja uusien virkamiesten kysymystä, tilanteessa, jolloin kyseiset toimet oli kumottu. Juuri virkamiesasiaa koskeva Ernst Estlanderin aloitteesta valmisteltu mietintö joutui P.E. Svinhufvudin opiskeluaikojen dekaanin ja tunnetun perustuslaillisen R. A. Wreden murskaavan kritiikin kohteeksi ja kehkeytyi siten sisäiseksi konfliktiksi perustuslaillisten piirissä.

Svinhufvud omaksui tässä kiistassa hyvin nopeasti sovittelevan roolin, vaikka olikin itse mietinnön valmisteluvaiheessa edustanut hyvinkin ehdottomia kantoja. Seliteltyään ja kevennettyään suullisesti monia Wreden ylilyönneiksi katsomia näkökantoja, Svinhufvud totesi:

”(...) (E)i mikään estäne hyväksymästä noita laittomain virkamiesten toimenpiteitä ja jättämästä niitä voimaan, jos nimittäin katsotaan toimenpiteiden purkamisen tuottavan suurempia häiriöitä kuin niiden hyväksymisen. Sehän on yleinen oikeudellinen periaate, että missä laittomuuden tila on kauemman aikaa saanut jatkoa ja sille pohjalle järjestynyt uusia oloja, niin tämä tila jätetään korjaamatta ja sille tunnustetaan pätevyys (...) Valiokunta ei suinkaan ole tässäkään tahtonut aiheuttaa minkäänlaista konfliktia senaatin kanssa, ja luulen, että asia voidaan järjestää ilman että sellainen konflikti, joka olisi hyvin valitettava, syntyy.”⁵⁸

Svinhufvud piti Wredeä suurella arvolla ja oli hakenut häneltä tukea jo Turun hovioikeuden erottamiskysymyksen aikoihin. Hänen rauhoitteluva puheenvuoronsa heijastelee jonkinlaista käännettä. Vaikka hän tähän mennessä olikin ollut yksi jyrkimmistä, hän varmasti ymmärsi, kuinka suuri riski piili kaikkien eri korostusten ajautuessa ristiriitoihin toistensa kanssa. Konflikti oli vältettävä vaikka kovallakin hinnalla. P.E. Svinhufvud ei siis epäröinyt tehdä kompromissia tämän tavoitteen eteen. Valiokunnan mietinnön kohtalona oli jäädä vaille mitään toimenpiteitä, mikä oli pettymys valmisteluelimen puheenjohtajana toimineelle Svinhufvudille. Hän kieltäytyi ehdokkuudesta senaatin siviilitoimituskunnan korkeaan virkaan eikä osallistunut loppuvuoden käsittelyihin virkamies- tai muissakaan asioissa. Hän itse asiassa jätti polettinsa ja lähti pääkaupungista.

1.3.5 Kriisinhoito

Svinhufvudin usko suomalaisuuteen oli vankka. Hän halusi omalla hallinnollaan, sekä tuomiokunnassaan että koko valtakunnan tasolla, osoittaa, että oli olemassa jotain – nimittäin oikeus – joka tarjosi menettelytavan yhteiskunnallisen elämän kehittämiseksi ja kiistojen ratkaisemiseksi niin yksilöiden, ryhmien kuin kansakunnankin tasolla. Pasifisti hän ei ollut mutta valtakunnan sisäinen rauha oli hänen johtavia periaatteitaan juuri siitä syystä, että hän näki oikeusvaltion toimivuuden ja rauhan tilan olevan vahvasti toisistaan riippuvaisia jopa *sine qua non*.

---

⁵⁸ Vp 1905-1906, asiakirjat III; PES kertomukset 35; Juva I, 346-355

P.E. Svinhufvud kutsuttiin pääministeriksi yleismaailmallisen laman riehuessa ja Suomen tilanteen synketessä 1930. Vuonna 1932 hän tuli presidentiksi. Näinä rautaisen käden hallinnon ja valtiollisen vakauttamisen testivuosina syntyivät muunmuassa kuuluisat niin kutsutut pusero- ja kiihotuslait, kun vaatteista, puheista ja yleisistä kokoontumisista oli joka päivä vaarassa roihahtaa levottomuuksia ja kuohuntaa (1934). Vankilat täyttyivät ja elettiin pelon aikaa. P.E. Svinhufvud ponnisteli tavoitteenaan sen minimaalisen perustuslaillisen ytimen turva, jota muunmuassa Shklar on myöhemmin osuvasti kuvannut ”pelon liberalismiksi”.⁵⁹ Koko Svinhufvudin kauden ajan taisteltiin myös Helsingin yliopiston kielikysymyksestä eikä laihaa kompromissia saatu aikaan ennen vuotta 1937. Svinhufvud oli kehässä taas pahimpaan mahdolliseen aikaan ja jäi vähemmistöön juuri, kun nouseva talous taas helpotti tilannetta. Svinhufvudin pääministeri- ja presidenttivuodet olivat eräitä historiamme vaativimpia vuosia, vaikka ne eivät sinänsä sijoitu mihinkään kuuluisaan ajanjaksoon – Suomessa sotien välisen ajan yhteiskunnallisia tapahtumia ei ehkä ole totuttu pitämään kaikessa synkkyudessaan yhtä kiinnostavina ja paljastavina kuin muussa Euroopassa ja kansainvälisessä historiassa, jossa niitä suorastaan ”ylitutkitaan”.

P.E. Svinhufvud joutui siis sen aikaisen terrorin vastaisen kamppailun ohessa ja jälkeen tarttumaan myös syvenevään talous- ja rahoituskriisiin, johon Suomi muun maailman imussa oli painunut jo varsin syvälle. Kriisi oli niin paha, että palkkoja laskettiin, lähes kaikki hallinnolliset uudistukset pantiin jäihin eikä presidentti pienimuotoisemmasta matkustelustaan huolimatta tehnyt yhtään varsinaisia virallisia valtiovierailuja. P.E. Svinhufvudin hallintonsa aikana toteuttama managerialismi oli suoraviivaista ja määrätietoista metatason ohjailua. Hän vältteli mikrojohtamista mutta oli aina paikalla ja välitti yhteyksiä eri tahojen välillä, kun kriisitilanteita ilmeni. Hänen monipuolinen ammatillinen kokemuksensa oli nyt hyödynnettävissä niin, että asettaessaan kehykset ja suunnan hän pystyi jättämään hallituksen omilleen. Edellytyksenä oli tietenkin, että hänen asettamansa päämäärät ja reunaehdot olivat toteuttamiskelpoisia – ja että hallitus nautti eduskunnan lisäksi hänen henkilökohtaista luottamustaan.

Tällainen metamanagerialismi ja keskitetty makrojohtaminen on mahdollista vain laajakatseisen lähestymistavan ja monipuolisen kokemuksen tuloksena. Hänellä ei myöskään ollut pelkoa toimia salomonilaisen oikeudenmukaisuusihanteen ja oman arvostelukykyensä mukaan. Antiformalismi ja aiemmin koeteltu legitimitietin etsintä pohjustivat hänen valtionvakauttamisponnistelujaan tilanteessa, jossa legalismi ja formalismi kapeasti ymmärrettyinä ainakin näyttivät toimivan heikosti jos ollenkaan. Laajan strategisen paletin olemassaolo on vakauttamisen kannalta olennainen, mikä on osoitettu myös nykyisissä kriisihallinnoissa.

Historioitsijat ovat väitelleet, miksi P.E. Svinhufvud hallintonsa loppuaikoina näytti ensin hyväksyvän ja sitten kuitenkin torjui sosiaalidemokraattien osallistumisen hallitukseen. Olisihan demokraattisten vaalien lopputuloksen heijastelu ja

---

⁵⁹ Esim. Judith Shklar, Putting Cruelty First, in *Ordinary Vices* (Harvard UP 1984)

moniarvoisuutta käytännössä toteuttava inklusiivisuus ollut hyvin perusteltu strategia vakauttamisessa ja yhteiskunnallisessa eheyttämisessä. P.E. Svinhufvudin yllättävä, poliittisesti ja oikeudellisesti varsin kyseenalainen käänne aiemman monarkismiposition ohella kuuluu tämän periaatteellisen henkilön salaperäisimpiin suunnanmuutoksiin. Kuten Turun hovioikeuden kriisin aikaan, hän ei nytkään tehnyt vaikeaa kannanmuodostusta ilman paperin ja kynän apua. Asiasta kirjoittamassaan muistiossa P.E. Svinhufvud näyttäisi arvostelleen erityisesti maanpuolustuksellisen toiminnan vähentämistä, mitä sosiaalidemokraattien ohjelmaan kuului. Tämä pelko juontui varmasti Euroopan tapahtumien seuramisen lisäksi myös niinkin moninaisista seikoista kuin sukuperinteestä, suojeluskunta-aatteen läheisyydestä ja aiemmista kokemuksista itsenäistymisvuosilta. Suomalainen arkadia oli mahdollinen vain ja niin kauan kuin sillä olisi uskottava puolustus tunkeutumista vastaan – mikä on edelleen varsin tuttu ajatus.

Jotta hän saattoi mennä puolueohjelmien substanssiasioihin tulkitessaan presidentin valtaa hallitusta muodostettaessa hänen oli pyörrettävä aiempi kantansa presidentin valtuuksien rajoituksista. Hänen sisäinen ristiriitansa johtuu toki osin myös perustuslaissa alunperin omaksutusta ratkaisusta, jonka ristiriitaisuudet heijastuvat aina nykypäivänäkin. P.E. Svinhufvud selitti nyt muistiossaan presidentin aseman itsenäisyyden vaativan, että ministerien – presidentin neuvonantajien ominaisuudessa – oli ensisijaisesti nautittava hänen luottamustaan ja vasta toissijaisesti eduskunnan luottamusta, molempien ollessa kuitenkin valinnan edellytyksiä.⁶⁰

P.E. Svinhufvud oli siis kautensa aikana ja varsin moninaisista syistä päätynyt erittäin vahvaan, ranskalais- tai yhdysvaltalaisyppiseen presidentti-instituution tulkintaan. Noihin moninaisiin syihin ei ole mahdollisuutta tässä mennä tarkemmin. Voidaan kuitenkin ehkä rinnastaa tilanne yleismaailmallisiin kokemuksiin konfliktien jälkeisten ja vakauttamistoimia vaativien valtioiden hallinnoista, joissa yhtenä reseptinä tarjotaan aina silloin tällöin ns. *strongman*-strategiaa eli vallan keskittämistä vahvaksi johtohahmoksi mielletylle persoonalle – joka nauttii ja voi vaatia henkilökohtaista luottamusta ja joka voi rautaisella kädellä toimeenpanna stabilisaation perusedellytykset. Tämä strategia on tietenkin varsin riskialtis ja melko ”tylppä instrumentti”, koska sillä usein samalla lyödään päähän myös (orastavaa) demokratiaa, moniarvoisuudelle usein välttämätöntä hallinnon hajauttamista, puhumattakaan siihen liittyvistä henkilökulttien riskeistä ja vallan keskittämisen aiheuttamasta hybridisestä ja sen seurauksista. Moderneissa tapauksissa *strongman*-strategiaa on pidetty vain ehdottoman väliaikaisena ratkaisuna. P.E. Svinhufvudin hallinnon tapauksessa – jos sitä voidaan näin tulkita – sosiaalidemokraattien pitäminen hallituksen ulkopuolella oli lopulta yksi suurimpia syitä, joiden vuoksi muuten yli puoluerajojen arvostetun P.E. Svinhufvudin hallinto päättyi vuoden 1937 vaaleissa. *Strongman*-strategian henkilökohtainen sisäistäminen saattoi kuitenkin kaikkua tuolloin 76-vuotiaan Svinhufvudin arviossa hänet voittaneesta Kyösti Kallioista, kun hän totesi:

---

⁶⁰ Juva II, 524, Y.S. arkisto

”Uusi presidentti Kallio on heikko persoonallisuus, eikä demokratialle sillä suinkaan tehdä palveluksia, että saatetaan johtoon heikkoja ... Päinvastoin, demokraattinen järjestelmä vaatii vastapainokseen, että ohjia pitelevät lujasti käsissään voimakkaat persoonallisuudet.”⁶¹

Tässä siis näkyisi, että oikeuden voimaan muuten vankasti luottanut P.E. Svinhufvud ei kuitenkaan nojannut yksin siihen kriisihallinnan takeena. Oikeuden lisäksi vaadittiin ainakin kuningas Salomonian muistuttava luja personoitu toimeenpanon takaaja. Moni oikeusfilosofi (esimerkiksi H.L.A. Hart) on sittemmin päätenyt vastaavaan lopputulokseen vaatiessaan, että oikeus ilman sanktiota – ja niiden takaajaa, kuka tai mikä se sitten onkin – ei ole oikeutta.

2 Yhteenveto

Esikartoitus lähti liikkeelle P.E. Svinhufvudin legalismista ja perustuslaillisuudesta. Ennako-oletuksina kysyttiin myös idealismin ja realismin suhdetta hänen oikeuskäsityksessään. Edelleen pohdittavaksi tuli hänen käytännön tehtäviensä mukanaan tuoma pragmatismi.

Joskus kuulee ehdotettavan, että johdonmukaisuus ja määrätietoisuus ovat menestyksen ja maineen edellytyksiä. Oletetaan myös, että johdonmukaisuus tarkoittaa pysyvyyttä ja muuttumattomuutta. Vaihtelevissa olosuhteissa tällainen sopeutumattomuus ei kuitenkaan toimi. P.E. Svinhufvudin uralla moni asia yhteiskunnallisessa elämässämme kääntyi pääläelleen ja poikkeustiloja koettiin useampaan kertaan. Näissä olosuhteissa menestymisen edellytyksenä oli siten paremminkin roolien ja strategioiden moninaisuus ja joustavuus.

Pysyvää P.E. Svinhufvudin elämässä sitä vastoin oli hänen varhain kehkeytynyt suhteensa oikeuteen. Hänen vankkumaton uskonsa siihen sekä hänen omaan kykyynsä ja tehtäväänsä oikeuden toteuttamisessa olivat erityisen voimakkaita. Oikeuden asema hänen arvomaailmassaan antoi hänelle sen peruskiven, jolta hän aina uudestaan ponnisti erilaisten haasteiden läpi. Oikeus liittyi myös kiinteästi siihen elämäntapaan, jonka hän oli perheineen itselleen suunnitellut. Perheen perustaminen ja perhe-elämän edellytykset ohjasivat hänen valintojaan. Työn ja perheen yhteensovittaminen oli siten hyvin ratkaisevassa asemassa Svinhufvudin elämässä sekä elämäntapomuksessa.

Moninaisuus, pluralismi, näkyi P.E. Svinhufvudin elämässä juridisten roolien lisäksi yksilön liberaalien oikeuksien esiinmarssissa. Perusvapauksien lisäksi erityisesti naisten oikeuksien puolustamisessa Svinhufvud esiintyi aina voimakkaasti. Hän pystyi sekä oikeudelliseen että muuhunkin viestintään yli yhteiskunnallisten juopien.

---

⁶¹ von Bluecherin muistelmat 68-70; myös Juva II, 612

Hän tunsi erilaisten kansanosien elämää omien dualiteettien ja niiden kautta voitettua laajakatseisuutta.

Moninaisista rooleista ja strategioista ei P.E. Svinhufvudin kohdalla varmastikaan koskaan selvitä kovin yksioikoisella luonnehdinnalla tai vakiovastauksella. Vaikka tässä on pystytty raapaisemaan vasta pintaa, on jo nyt tullut esille, että P.E. Svinhufvud ei missään tapauksessa ole helposti paketoitavissa yksinomaan perusliberalistiksi, legalistiksi, realistiksi tai perustuslailliseksikaan. Tässä kosketelluista eri rooleista ja strategioista alkoikin kypsyä kuva omalaatuisesta, itsenäiseen ajatteluun ja tulkintaratkaisuihin pyrkivästä tai toisaalta myös aikaansa edellä olleesta lähestymistavasta, jota voitaisiin luonnehtia vaikkapa jonkinlaiseksi pragmaattiseksi tai antiformalistiseksi managerialismiksi. Se ei ole legalismin tai perustuslaillisuuden vastakohta eikä tarkoituksena ole esittää, että vallitsevat käsitykset P.E. Svinhufvudin juridisesta suuntautumisesta tulisi perua. Ne varmasti sisältyvät monisärmäiseen juridiseen identiteettiin. Sen sijaan P.E. Svinhufvudin identiteetin ja suuntausten tutkimus väistämättä tuo uusia aspekteja ja rakenneosasia, joiden valossa tuota erityislaatuista juristipersonaa voidaan paremmin ymmärtää.

Salomonilaisine piirteineen – joita olen aiemmin kuvannut Eduskunnan 100-vuotisjuhlien yhteydessä pidetyssä seminaarissa – P.E. Svinhufvud näyttäisi vilpittömästi luottaneen objektiivisuuden, neutraalisuuden ja kansan oikeuden tunnon mahdollisuuteen, oikeuden ja oikeudenmukaisuuden kohtaamiseen sekä oikeusvaltioon rauhan ja järjestyksen kotina. Sellaisen Suomen, sellaisen tuomiokunnan ja sellaisen kodin hän halusi rakentaa ympärilleen – ja onnistuikin lopulta, toisin kuin todennäköisyydet olisivat ehkä antaneet olettaa. Tässä mielessä hän oli Juristi ja oikeus oli hänelle Oikeutta.

Lähdeluettelo (erillinen liite, täydentyy)

4.1 Virallisjulkaisut

- 4.1.1 Eduskunnan arkistossa
- 4.1.2 Kansallisarkistossa
- 4.1.3 Maakunta-arkistoissa
- 4.1.4 Yksityisarkistot kansallisarkistossa
- 4.1.5 Sota-arkistossa
- 4.1.6 Kansalliskirjaston käsikirjoituskokoelmassa
- 4.1.7 Porvarillisen työn kirjastossa
- 4.1.8 Suomen elinkeinoelämän keskuskirjastossa

4.2 Kirjallisuus

- 4.2.1 Svinhufvudin oma tuotanto
- 4.2.2 Muita kirjoitelmia ja puheita
- 4.2.3 Elämäkerrat
- 4.2.4 Juhla- ja vaalijulkaisut
- 4.2.5 Suku ja kotiseutu
- 4.2.6 Aikalaiskirjallisuus ja päiväkirjat
- 4.2.7 Yhteiskunnan vaiheet ja ura
- 4.2.8 Muut

4.3 Artikkelit